

ZWART ZAAD

Auteur: Carl Deneff
Coverontwerp: Carl Deneff via Brave New Books website
ISBN: 9789464358636
© Carl Deneff
November 2021

ZWART ZAAD

Carl Deneff

Dankbetuiging: Mijn oprechte dank gaat naar Frederik Deneff voor zijn hulp in het kiezen van de titel van dit boek. Maryline Van Parys wordt bedankt voor haar hulp in het zoeken naar gegevens over het Verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Inhoudstafel

Inleiding	7
Hoofdstuk 1 De Nieuwe Orde en de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog	23
Hoofdstuk 2 De Vlaamse Beweging en het Vlaams-nationalisme	49
Hoofdstuk 3 Nieuwe Orde-sympathieën in België tijdens de jaren '30	69
Hoofdstuk 4 De collaboratie met nazi-Duitsland	97
1. Politieke collaboratie	104
1.1 Aanhouding en wegvoering van 'staatsgevaarlijke verdachten' in mei 1940	104
1.2 De breuk tussen Leopold III en de regering-Pierlot: een hellend vlak naar de Nieuwe Orde	116
1.3 Het Vlaams Nationaal Verbond (VNV)	141
1.4 De Algemene SS-Vlaanderen en de Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap (DeVlag)	171
1.5 Het 'socialisme national' van Hendrik De Man	176
1.6 Het Verbond van Dietse Nationaal-Solidaristen (Verdinaso)	186
1.7 Léon Degrelle en de Rex-partij	198
1.8 Hitlerjeugd-Vlaanderen	200
1.9 Subversieve acties van Belgische beroepsmilitairen in krijgsgeschiedenis	206
1.10 De Katholieke Kerk en de Nieuwe Orde	218
2. Militaire collaboratie	222
2.1 De Oostkantons	223
2.2 De Waffen-SS	228
2.3 Het Oostfront: Vlaams Legioen en Légion Wallonie	233
2.4 De Algemene-SS Vlaanderen en de Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap (DeVlag)	258
2.5 Het Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps (NSKK) en de Organisation Todt (OT)	261
2.6 De Vlaamse Wacht en de Vlaamse Fabriekswacht	264
2.7 De Dietse Militie – Zwarte Brigade (DM/ZB)	266
2.8 De Gardes Wallonnes en de verplichte tewerkstelling in Duitsland	267
3. Culturele en intellectuele collaboratie	269
4. De koningskwesie	279
5. Naoorlogse bestraffing van de collaboratie door de Belgische staat	293
6. Het oorlogsverleden en het naoorlogse lot van de kopstukken van de collaboratie	303
Hoofdstuk 5: Het Verzet tegen de nazi's	327
1. Vormen van Verzet	329
2. Geografische spreiding van het Verzet	332
3. De belangrijkste Verzetsgroepen	333
4. Vrouwen in het Verzet	393
5. Het antifascistisch Verzet in Duitsland en de aanslagen op Hitler	414
6. Overheidssteun aan het Verzet	422
7. Appreciatie en depreciatie van het Verzet	423
8. De straatrepressie door 'weerstanders van het laatste uur'	428
9. Erkenning van het verzetsstatuut en de nagedachtenis van het Verzet	435
Bibliografie	443

Inleiding

Dit boek gaat over de collaboratie van Belgische staatsburgers met nazi-Duitsland vóór en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ik behoor tot de 169.281 mannen in België die werden geboren tijdens de Tweede Wereldoorlog en nu tussen 75 en 80 jaar oud zijn. Ik zag het daglicht toen die oorlog de wereld in vuur en vlam had gezet. Tachtig jaar geleden besepte ik uiteraard niet welke gruwel die oorlog had gebracht. Mijn familie bleef ongedeerd en ik had er weinig over gehoord in de lessen Geschiedenis. Toch zijn er enkele treffende herinneringen naar voor te brengen. Zo herinner ik mij dat een Duitse soldaat in de lente van 1944 water kwam oppompen achteraan in het tuintje van een bungalow die mijn ouders hadden gehuurd in de Sellier de Moranville laan in Bonheiden tegen Mechelen om mij te vrijwaren van de bombardementen van de geallieerden en de Duitse V1 en V2-raketten. De grauw-grijze militaire kledij van die soldaat kwam verwaarloosd over, wellicht omdat de nazi's de oorlog aan het verliezen waren. Een andere herinnering is toen ik samen met mijn ouders angstig in de kelder zat tijdens een bombardement en ik me toch veilig voelde door hun aanwezigheid. Geen enkele bom trof ons huis, maar de woning van onze geboortplaats was ingestort. Ook herinner ik mij het gevoel van grote opluchting, toen de gouvernante Leonie - het moet in de maand mei 1945 geweest zijn - in de vroege morgen kwam zeggen dat de oorlog voorbij was. Na de oorlog vertelden mijn ouders dikwijls over hun vlucht met de wagen naar het Zuiden van Frankrijk in mei 1940, dat ze soms benzine moesten gaan stelen in een leger-depot om verder te kunnen vluchten, dat ze onderweg mensen waren tegengekomen die zonder benzine waren gevallen en totaal ontredderd langs de weg stonden niet wetend wat doen. Ik hoorde mijn ouders meermaals vertellen over een collega van mijn vader, een zekere dokter Selleslags, die aan de brug van Abbeville in Noord-Frankrijk niet wist wat antwoorden toen Duitse soldaten hem vroegen "*Sind Sie Flämisch oder Wallonisch?*". Uit schrik van iets verkeerd te zeggen had hij vlug "*Zwischen die zwei*" geantwoord, wat betekende "noch Vlaming noch Waal". De verbouwerde Duitsers stuurden hem dan maar samen met de Walen terug naar België. De brug van Abbeville ging opgeblazen worden. Omwille van de Flamenpolitik, mochten de Vlamingen, maar niet de Walen, er in extremis nog over. De vluchtroute van mijn ouders had als eindpunt Barbazan, een minus-

cuul klein dorpje aan de voet van de Pyreneeën, waar ze bij een boerengezin konden logeren. Om de tijd te doden speelden mijn vader elke dag schaak met een vriend, 'nonkel Mil', die met zijn wagen mee gevlucht was. Ik hoorde vertellen over de last die ze in Barbazan hadden met vlooien. Ik hoorde ook dat mijn ouders hun auto in een schuur onder stro hadden verborgen uit vrees dat die anders zou aangeslagen worden. Ik hoorde over het stelen van een ijzeren kabel van een elektriciteitspaal om de auto van 'nonkel Mil' mee te slepen omdat benzine moeilijk te krijgen was. Ik hoorde mijn oma ook dikwijls vertellen over de problemen in de voedselbevoorrading. In de kruidenierswinkel stond aangegeven "*pas de beurre, pas de lait*", zei ze, ja zelfs in het Zuiden van Frankrijk, dat toen nog niet door de Duitsers was bezet. Ik hoorde later vertellen dat mijn oom nonkel Joris een kar met paard bij zijn ouders in Schriek was gaan ophalen en met gans zijn gezin richting Ardennen was gevlucht, maar al snel door de Duitsers werd ingehaald en naar huis werd gestuurd. Hetzelfde overkwam mijn grootvader die was gevlucht met zijn vrouw Litje, die hij vervoerde in een kruiwagen. Toen ik nog in de wieg lag, vertelde mijn vader mij regelmatig over de oorlogsgebeurtenissen in de Stille Oceaan: "*En de Japannezen zitten in Java, Sumatra en Batavia*". Mijn ouders hielden een dagboekje bij (gekend als 'het rode boekje' omdat het een rode kaft had) over mijn eerste levensjaren. Dat boekje vermeldde eveneens de enorme stijging van de voedselprijzen op de zwarte markt. Een glas bier kostte 75 frank, vóór de oorlog 7 frank. Tarwe kostte 45 frank/kilo en koren 35 à 40 frank, 2 frank vóór de oorlog. Het Rode Boekje vertelde ook over de terugtrekking van de Duitsers aan het oostfront en over de bombardementen van de geallieerde krijgsmacht op Mechelen. Enkele jaren na de oorlog hoorde ik over een zekere Ivo Cornelis spreken, een priester die tijdens de oorlog Joodse kinderen had schuilgehouden in zijn jongenstehuis voor weeskinderen te Mechelen. Ook herinner ik mij dat mijn ouders na de oorlog in Duitsland antiquiteiten gingen ophalen in ruil voor koffie, sigaretten en zelfgemaakte onderbroeken, die ze over de Duitse grens smokkelden in een valse ruimte onder de achterraut van de wagen. Er ging toen een minister mee, wiens rol het was gemakkelijk over de grens te geraken. Toen mijn moeder vroeg aan de douanier "*Muss der Herr Minister aussteigen?*" kon de wagen onmiddellijk over de grens zonder controle. Toen ik een twintiger was, leerde ik een zekere Georges Mertens kennen die tijdens de oorlog weerstand was geweest bij de gewapende Belgische Partizanen. Hij had in het kamp van Breendonk gevangen gezeten, maar werd

daar met losgeld snel uit bevrijd omdat hij als weerstander 'onmisbaar' was. Hij kon uren vertellen over de aanslagen die hij gepleegd had maar kreeg tijdens zijn verhalen tranen in de ogen. Ten gevolge van verzetsactiviteiten, had hij zijn vrouw verloren in de Duitse kampen en zijn zoon werd gefusilleerd door de nazi's voor verboden wapenbezit.

Waarover gaat dit boek?

Dit boek belicht de weg die nazi-Duitsland in de jaren '30 insloeg en die uitmondde in de gruwel van de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust.

Leden van de Allgemeine SS in zwart uniform, zwarte laarzen, zwarte kepi, zwarte riem en met insignes op een zwarte achtergrond. Ook in het Italië van Mussolini droegen fascistten zwarte hemden.

Die weg werd geïnspireerd door een extreemrechtse ideologie, gekend als 'Nieuwe Orde', die de parlementaire democratie onderuit haalde en verving door een totalitair regime van de dood. Voor de nazi's stond het Duitse (arische) ras boven alle andere rassen. Joden en andere minderwaardigen moesten verdwijnen om de Duitse maatschappij raszuiver te maken en te houden. In België uitte de gruwel zich vooral in de collaboratie met de SS en de Wehrmacht, in de bitsi-

ge strijd tussen de collaborateurs en het Verzet en in de naoorlogse bestrafing van de collaborateurs. Deze gruwel liet diepe sporen na, waarvan de gevolgen tot vandaag te zien zijn. Die sporen worden in dit boek voorgesteld als 'Zwart Zaad', zaad met de zwarte kleur van de SS-uniformen. Zwart Zaad is een metafoor voor de erfenis van de SS in dit land. Zwart is de kleur van de dood. De SS bracht de dood aan al wie anders was dan zij en dus niet de 'juiste' genen had. De zwarte kleur van het SS-uniform werd weliswaar vanaf de Tweede Wereldoorlog aard-grijs, omdat die kleur handiger was op de slagvelden, maar de essentie, de insignes, bleven op een zwarte achtergrond. De SS-pantserstroepen bleven tijdens de oorlog het zwart uniform dragen. Bovendien was de kleur van sommige collaborerende milities eveneens zwart, in contrast met de witte kleur geassocieerd met het Verzet. Zo zullen we verder in

dit boek spreken over de Witte Brigade en de collaborerende Dietse Militie/Zwarte Brigade.

De gruwel van de collaboratie tijdens de nazitijd in België kan niet los gezien worden van de specifieke Belgische context, namelijk de problematiek die gegroeid was rondom drie samenlevende taalgemeenschappen, een Nederlandstalige in Vlaanderen, een Franstalige in Wallonië en Brussel en een Duitstalige in Oost-België (de Oostkantons). Deze problematiek was het gevolg van een decennialange minachting van het Nederlands door een dominant Franstalig establishment. In Vlaanderen was de collaboratie met de nazi's in belangrijke mate gelinkt aan het Vlaams-nationalisme. De Vlaams-nationalisten hadden al tijdens de Eerste Wereldoorlog gecollaboreerd met de Duitse bezetter in de hoop hierdoor een oplossing voor de taalproblemen door te drukken. Het mislukte. Toen de Duitsers op 10 mei 1940 België binnenvielen en België op 28 mei capituleerde, lieten Vlaams-nationalisten de vijand dadelijk weten dat ze wensten te collaboreren met de nazi's, weer in de hoop zo de erkenning van de eigen taal en cultuur te verkrijgen. Maar de collaboratie groeide al snel uit tot een bittere concurrentie tussen verschillende groepen collaborateurs. Mede door de rivaliteit tussen het Duits Militair Bestuur (gedragen door de Wehrmacht) en de Duitse SS, ontstond er een wedloop tussen de verschillende collaboratie-groepen. Het Vlaams-nationaal Verbond (VNV) zocht steun bij het Militair Bestuur terwijl het duo Vlaamse-SS/DeVlag, steun zocht bij de SS. Hierdoor dwaalden de collaborateurs ver weg van hun oorspronkelijke betrachting. Van bij het begin wilde het VNV erkend worden als de enige staat-dragende Vlaamse partij met een machtsmonopolie, maar ook wilde de Vlaamse-SS/DeVlag dat. Beiden wilden in Vlaanderen onvoorwaardelijk het nationaalsocialisme uitdragen. Hun inspanningen waren tevergeefs. Het VNV werd door de Duitse 'verdeel en heers'-tactiek op een zijspoor gezet. Het was niet het VNV maar de Vlaamse SS/DeVlag die naar het einde van de oorlog toe het privilege kreeg om de belangrijkste partij te zijn in Vlaanderen. De Franstaligen hadden heel andere motieven om te collaboreren. Het belangrijkste motief bij hen was geworteld in de Nieuwe Orde-beweging die de parlementaire democratie wilde vernietigen en de macht van de koning versterken.

Na de oorlog ontstond een nieuwe gruwel. De collaborateurs werden bestraft, de eerste paar jaar uiterst streng, nadien waren de straffen veel milder, soms

zelfs te weinig streng (1). Heel wat collaborateurs verloren hun burgerrechten en kregen boetes opgelegd die soms onrealistisch hoog waren. Zelfs hun kinderen werden meegesleurd in de sancties. Andere collaborateurs, zoals de Franstalige Léon Degrelle, de Vlamingen Robert Verbelen en priester-dichter Cyriel Verschaeve, om maar enkele voorbeelden te noemen, vluchtten naar het buitenland en leefden er gewoon verder in vrijheid. Daar bovenop kwamen er anti-Vlaamse incidenten. Zo werd in de nacht van 15 op 16 maart 1946 de IJzertoren, het zinnebeeld van de Vlaamse Beweging, opgeblazen. De Vlaamse Beweging zocht naar een nieuwe adem en vond steun bij de katholieken, onder meer omdat de beweging verstrengeld raakte met de koningskwestie, die België van de herfst 1944 tot 1950 in zijn greep hield. Alleen de Nederlandstalige katholieken stonden achter de terugkeer van de koning, terwijl de Franstalige liberalen en socialisten hem niet terug wilden. De koningskwestie en de houding tegenover de naoorlogse bestraffing raakten met elkaar vervlochten. De Christelijke Volkspartij (CVP) en vele katholieke voor-aanstaanden pleitten voor een verzachting van de collaboratie-straffen. De eerste stemmen voor amnestie vond men terug bij de CVP. Amnestie werd voor die partij een middel om het Vlaams-nationalistische electoraat voor zich te winnen en de CVP wilde de koningskwestie uitbaten om een absolute meerderheid in het parlement te behalen (2, paragraaf 5.1). Amnestie werd in België echter nooit collectief gegeven, maar individueel, dossier per dossier. Tot en met 1954 werd aan zo'n 19,000 collaborateurs genade verleend. Tussen 1945 en 1982 kregen 14,000 collaborateurs eerherstel waardoor ze hun politieke en burgerlijke rechten terugkregen. Op basis van de wet-Struye van 14 juni 1948, de wet-Pholien van 29 februari 1952 en de wet-Vermeulen van 30 juni 1961 (2) verkregen tien duizenden, die hun rechten hadden verloren op basis van artikel 123sexies van het strafwetboek, opheffing of verzachting van hun straf. Tussen 1946 en 1954 kwamen 31.000 collaborateurs voorwaardelijk of vervroegd vrij op basis van de wet-Lejeune (3). Vlaams-nationalisten zochten na hun vrijlating elkaar op en presenteerden zichzelf als de grote slachtoffers van de repressie. De 'slachtofferrol' van de ex-collaborateurs werd geruggesteund door de CVP en de Volksunie. Deze gebeurtenissen hadden tot gevolg dat in België de oorlogsherinnering zich veel minder kon innes-telen dan in andere landen. Het trauma van de collaboratie en de repressie is in België decennialang blijven bestaan en is nog steeds niet helemaal ver-

werkt, zoals Luc Huyse en Steven Dhondt in hun boek *'Onverwerkt Verleden'* uiteenzetten.

Zwart Zaad als erfenis van de SS

Het 'duizendjarig Rijk' van de nazi's stortte reeds in mei 1945 in elkaar. De nazi-partij verdween, maar de extreemrechtse denkbeelden uit de nazitijd zijn nooit volledig verdwenen. Sinds de eeuwwisseling herrijst dat gedachtegoed in meerdere landen, maar dan wel in een subtielere vorm om de extreemrechtse ideologie meer acceptabel en mainstream te maken. De aanhangers noemen zich nu adepten van meerdere extreemrechtse variëteiten, ondermeer *Radicaal-rechts*, *Nieuw Rechts*, *Alt-right*, *Nouvelle Droite*, *Génération Identitaire*, *Nativisme*, *Proud Boys* en *White Supremacy*. Het zwart zaad van de SS lijkt te ontkiemen, waardoor extreemrechtse groepen terug gedijen. Met mijn boek stel ik de vraag of we weerom op weg zijn naar een maatschappij van onvrijheid en onverdraagzaamheid van al wie niet 'eigen volk' is?

Extreemrechtse ideeën zijn extreem, dat wil zeggen ze bevinden zich aan het uiteinde van de ideologische socioculturele dimensie. Ze bevinden zich op de links-rechts as aan de rechterzijde van de klassieke centropartijen, waar links achter de waarden van de Verlichting, van vrijheid, gelijkheid en democratie staat en rechts achter ongelijkheid, illiberalisme en totalitair gezag (4). Extreemrechtse groepen van vandaag zijn natuurlijk niet identiek met wat de Nieuwe Orde was in de vorige eeuw. Extreemrechtse groepen zijn in de eerste plaats erg divers, afhankelijk van welke ideologische kenmerken ze vooral uitgaan. Ze vertonen een vijftal gemeenschappelijke kenmerken: nationalisme, racisme, xenofobie, anti-democratie en voorliefde voor een sterke staat. Niet alle kenmerken moeten aanwezig zijn om een beleid extreemrechts te noemen. Wat essentieel is om extreemrechts te zijn, is de aanwezigheid van antidemocratische attitude (5, p 10-14). Voor extreemrechts is ongelijkheid een natuurlijk verschijnsel en moet niet afgeweerd worden. Extreemrechts voert een directe kritiek op het 'establishment', het 'systeem' en de parlementaire democratie, vergelijkbaar met de gedachtengang van de 'Nieuwe Orde' tijdens het interbellum. Volgens extreemrechts doet de parlementaire democratie onrecht aan de wil van het volk en ze zaait verdeeldheid en corruptie. Het parlement wordt zelfs als een ondemocratisch element bestempeld, ver

verwijderd van de echte noden van het volk. Nationalisme is bij extreemrechts een specifiek soort nationalisme, dat zich kenmerkt door een prominent wij/zij denken, waarbij 'wij' de eigen natie is, de natuurlijk gegroeide organische gemeenschap, die zich moet verdedigen tegen vreemde indringers. Extreemrechts heeft de mond vol over 'omvolking', de grote demografische vervanging van Europese 'stamvolken' in de Westerse wereld door migranten, die momenteel aan de gang is ten gevolge van een doelbewuste migratiepolitiek van de politieke elite. Dat nationalisme is een ultranationalisme, dat sterk verbonden is met xenofobie, racisme, islamofobie, antisemitisme en etnocentrisme. Het racisme claimt dat rassen fundamenteel verschillen van elkaar en elk ras over een eigen levensruimte moet kunnen beschikken, in essentie dus niet verschillend van het nazisme. Extreemrechts predikt een inperking van de rechten van 'de ander'. De natie is voorbehouden aan de eigen groep, en wie daar geen deel van uitmaakt valt uit de boot en wordt aanzien als minderwaardig en hinderlijk voor de natie. Extreemrechts hecht groot belang aan discipline en gehoorzaamheid (het 'Law and Order'-principe), en voert een restrictief en autoritair beleid. Extreemrechts is illiberaal omdat de vrijheid van het individu ondergeschikt is aan het collectieve belang, wel te verstaan het collectief belang van de eigen volksgroep. De burger is ondergeschikt aan de gemeenschap.

Het hedendaags extreemrechtse gedachtengoed is natuurlijk niet hetzelfde als het historisch fascisme of het nazisme. Zo is het gebruik van het internet erg kenmerkend voor hedendaagse extreemrechtse groepen. Zo'n technische praktijken konden uiteraard niet bestaan tijdens het historisch fascisme, maar de communicatiewegen hebben hetzelfde doel: propaganda, verspreiding en misleiding. Het internet heeft veel minder beperkende factoren dan real life en het is een enorm snel verspreidingsmiddel. De journalisten Hind Fraihi en Bas Bogaerts verdiepten zich recent in extreemrechtse Facebookgroepen die in België actief zijn (6). Zo schrijft Fraihi: *"Ik omschrijf ze als de zachte bolster met de harde pit. Ze verzachten het imago van extreemrechts en spelen een grote rol in het rekruteren. Zij staan voor een conservatief vrouwbeeld, waarin de man in zijn hypermannelijkheid wordt bezongen: goed getraind en in staat om zich tegen de vijand te verweren. De vrouwen hebben ook hun taken. Ik zag bijvoorbeeld in de groep van het Nieuw Breydelcomité dat de vrouwen van de drie beheerders extreemrechts bloed gingen doneren om Vlaanderen te helpen".* Nog volgens Fraihi: *"Extreemrechts heeft zijn eigen nieuwskanalen in verborgen vir-*

tuele krochten. Dat is vaak 'fake news', maar ze vinden er hun gading. Voor hen is de vierde macht [de pers] de vijand geworden." Het succes van al die extreemrechtse online-groepen vindt zijn verklaring in het huidig socio-economisch klimaat. Zo benadrukt Fraihi: "[...] *Er zijn veel mensen die uit de boot vallen: ik denk aan alleenstaande moeders of mensen die al jaren op een wachtlijst staan voor bijvoorbeeld een sociale woning. Er zijn grote verschillen in de sociale rechten in onze samenleving. We moeten daarnaar kijken en empathie hebben. Het mag geen antiverhaal zijn. [...] Antiregering, antiwetenschap, antimedia, frustraties overal.*" Een toekomstig lichtpunt voor deze mensen zijn dan ook de Belgische verkiezingen van 2024 die een echte zwarte zondag zouden kunnen worden: Vlaams Belang en N-VA tezamen zouden meer dan 50% van de zetels in het Vlaams parlement kunnen halen.

Een van de prominente extreemrechtse jongeren in Vlaanderen is Dries Van Langenhove (7). Hij richtte de extreemrechtse jongerenbeweging *Schild & Vrienden* op. In september 2018 bracht VRT-journalist Tim Verheyden in het tv-programma Pano een verslag uit over de activiteiten van Schild & Vrienden. Hij had toegang gekregen tot geheime Facebook- en Discord-groepen, die Van Langenhove in 2017 had opgericht en waar seksistische, racistische, antisemitische, vrouwonvriendelijke en gewelddadige inhoud werd gedeeld. Een van de internetmemes die gebruikt werden toonde een lachende Hitler met daarbij de tekst "*You can't be racist if there's only one race*" (8). In december 2018 organiseerde Van Langenhove samen met rechtse tot extreemrechtse organisaties, zoals *Vlaams Belang Jongeren*, *Voorpost*, *KVHV Antwerpen*, *Nationalistische Studentenvereniging* (NSV) en *Schild & Vrienden*, te Brussel de 'Mars tegen het migratie-akkoord' van de Verenigde Naties (9), die uitliep op rellen met gewonden. Op 9 januari 2019 maakte Van Langenhove samen met Vlaams Belang-voorzitter Tom Van Grieken bekend dat Van Langenhove lijsttrekker voor Vlaams Belang werd. Hij werd verkozen in de Kamer van volksvertegenwoordigers met 39.295 voorkeurstemmen, een duidelijk voorbeeld van 'normalisering' van extreemrechtse gedachten.

Haatspeech is een ander extreemrechts kenmerk, dat in België hoog teert. Een van de voorbeelden van haatspeech zijn acties tegen viroloog Marc Van Ranst. Vlaams Belang-voorzitter Tom Van Grieken postte onlangs een filmpje van hemzelf op de trein, waarin hij afgeeft tegen Marc Van Ranst: "*Ik kan best begrijpen dat je als horecaondernemer boos bent op die dikbetaalde sadist*", al-

us Van Grieken (10). Dries Van Langenhove zette op 8 april een filmpje online, waarin hij Marc Van Ranst omschrijft als *“giftig”, “cynisch”, “rancuneus”, “hollebollo Marc”* en *“laagbijdgronds”*. Doorgaans wordt van Ranst volkomen onterecht een communist of een PVDA'er genoemd. Drie jaar geleden verspreidden de Vlaams Belang Jongeren het telefoonnummer van Van Ranst. Sindsdien, en zeker sinds hij door de uitbraak van de Coronacrisis prominent in de media verscheen, werd de viroloog belaagd door anonieme bellers en kreeg hij regelmatig doodsbedreigingen. Er wordt veel haatspeech rondgestrooid tegen de politiek van linkse partijen. In zijn 1 mei-toespraak verklaarde Van Grieken dat *“onze vrijheid is afgenomen door deze paars-groene regering”*, die vasthoudt aan *“absurde, dwaze en onlogische”* maatregelen in hun beleid van de Coronacrisis. Nog een ander kenmerk van extreemrechts is het gebruik van geweld, alhoewel bepaalde extreemrechtse partijen vandaag geweld willen vermijden door geweld te plegen met woorden.

Verontrustend is dat extreemrechtse geestesgenoten elkaar transnationaal bijstaan en dat die beweging dus kan evolueren naar een pandemie. Zo onderhield Viktor Orban goede connecties met de Israëliische premier Netanyahu (11). De man die de campagne tegen Soros bedacht werd Orban aan de hand gedaan door Netanyahu. Orban waarschuwde continu dat Soros een “vijand” is die “vaderlandsloos” en “anders” is dan de meeste Hongaren. In een opiniestuk (12) omschreef de Israëliische historicus Zeev Sternhell dat Orban en Netanyahu *“natuurlijke bondgenoten”* zijn. Ze delen onder meer *“een afkeer van de Verlichting, van mensenrechten, van het principe van gelijkheid en, algemener, van vreemdelingen”*. Viktor Orban spaart geen moeite om in eigen land Miklós Horthy te rehabiliteren. Tijdens de jaren '30 en '40 werkte Horthy als regent in Hongarije actief samen met de nazi's. De Hongaarse overheid hielp vanaf 1944 de nazi's met de deportatie van 600.000 Joden naar concentratiekampen, maar in de nieuwe grondwet die Orban in 2011 liet maken werd de collaboratie van de Hongaren expliciet ontkend. Niettegenstaande hij meerdere antisemitische wetten uitvaardigde noemde Orban Horthy een *“uitzonderlijk staatsman”* en richtte voor hem een standbeeld op in het centrum van Boedapest. Ook de Poolse regering deed haar best om de Poolse rol in de Jodenvervolgung onbespreekbaar te maken en onderhoudt uitstekende relaties met Netanyahu. Polen is bovendien een land dat de rechtstaat onder druk zet en een anti-LGTBI-politiek voert. Toen Sebastian Kurz Oosten-

rijk begon te besturen, samen met de extreemrechtse partij FPÖ, haalde hij tegelijk de banden aan met Israël.

Het niet gebruik van openlijk geweld door hedendaags extreemrechts contrasteert evenwel met ander meer verborgen gewelddadig gedrag. Zo achtervolgen autoritaire leiders dissidente burgers hoe langer hoe meer in het buitenland om hen te ontvoeren of te vermoorden. *'Nergens is een dissident nog veilig'* is de titel van een reportage hierover in *'De Standaard'* (13). President Aleksandr Loekasjenko van Wit-Rusland deed een lijnvliegtuig van Athene naar Vilnius, Litauwen, een lidstaat van de EU, afleiden naar de Wit-Russische hoofdstad Minsk en werden twee passagiers, de Wit-Russische journalist Roman Protasevitsj en zijn vriendin Sofia Sapega, gearresteerd (14), hierbij de internationale rechtsregels met de voeten tredend. In Texas stapte Paul Rusesabagina, de held uit de film *'Hotel Rwanda'*, die tijdens de genocide in Rwanda meer dan duizend Tutsi's uit de handen van de Hutu-milities had gered, op een vlucht richting Dubai. In Dubai werd hij opgepakt door de Rwandese veiligheidsdiensten en met een privévliegtuig naar Kigali afgeleid (15), waar hij nu beschuldigd wordt van terrorisme. Rusesabagina had zich tegen het regime van Paul Kagame gekeerd, was naar België gevlucht, kreeg het Belgisch staatsburgerschap en was in de VS gaan wonen. Er bestaan nog meerdere andere voorbeelden van alarmerende transnationale repressie. De Amerikaanse ngo *'Freedom House'* documenteerde sinds 2014 608 gevallen waarbij een regime naar het buitenland gevluchte dissidenten is blijven achtervolgen (16). Zo werd Alexander Litvinenko, een voormalige Russische geheim agent die naar Engeland was gevlucht, er vergiftigd met Polonium (17). Sergej Skripal en zijn dochter werden in 2018 door de Russische geheime dienst overvallen met zenuwgas in Londen (18). In 2019 werd in een park in Berlijn Zelimkhan Kangosjvili doodgeschoten (19). Kangosjvili had in Tsjetsjenië gevochten tegen het Russische leger en stond op de Russische terroristenlijst. Hij was in 2016 naar Duitsland gevlucht en had daar asiel aangevraagd. Behalve Rusland zijn ook China, Turkije, Iran, Rwanda en Saudi-Arabië bijzonder actief in het oppakken of liquideren van dissidente landgenoten in het buitenland (16). De Iraanse journalist Ruhollah Zam gebruikte vanuit Frankrijk Telegram om het regime in Teheran te blijven bekritisieren (20). Hij werd ontvoerd op een zakenreis in Irak en naar Iran afgevoerd. Nog een ander geval is de Saudische journalist Jamal Khashoggi die werd vermoord in okto-

ber 2018 door de Saoedische kroonprins Mohammed bin Salman. De Iraanse Masih Alinejad, die uitgeweken was naar de VS, zegt dat ze constant doodsbedreigingen krijgt (21). Deze landen spannen zich ook in om de asielaanvraag van dissidenten in het buitenland tegen te werken. Bovendien worden ook hun familieleden achterna gezeten (16).

Sinds de eeuwwisseling wordt een onderscheid gemaakt tussen extreem-rechts en *radicaal-rechts* (22). Zoals Cas Mudde het in zijn boek, *'The Far Right Today'*, uiteenzet, is radicaal-rechts autoritair in haar denken en hecht ze veel belang aan law & order en sterke leiders. Ze deelt die eigenschappen met extreem-rechts. Radicaal-rechts denkt echter in termen van 'nativisme', een xenofobe vorm van nationalisme met een afkeer voor vreemdelingen. Radicaal-rechtse partijen zijn populistisch; ze zeggen dat ze in de naam van "het volk", "de gewone man" spreken. Een belangrijk verschil tussen extreem-rechts en radicaal-rechts, is dat laatstgenoemde de democratie niet verwerpt. Een heel belangrijke eigenschap van radicaal-rechts is dat het gedachtengoed de laatste twee decennia meer en meer mainstream is geworden. Zo schrijft Mudde: *"Many (right wing) parties now advance a nativist, authoritarian, and populist discourse, including Euroscepticism, Islamophobia, and opposition to 'dogoodism' and 'political correctness' [...] Mainstream politicians [...] are actually introducing stricter policies on immigration, integration, and terrorism."* De radicaal-rechtse ideeën hebben ook meer en meer succes bij verkiezingen. Duidelijke voorbeelden zijn het *Vlaams Belang* in België, *Vox* in Spanje, de *Alt-right* en *White Supremacy* in de Verenigde Staten, *Alternative für Deutschland* (Afd) en *Pegida* in Duitsland, het *'Front National'* van Marine Le Pen en *Génération Identitaire* in Frankrijk, *Forum voor Democratie* van Thierry Baudet in Nederland, en zelfs de *N-VA* in België zijn maar enkele voorbeelden van radicaal-rechtse partijen. Bij de verkiezingen van 2019 in Vlaanderen behaalde *Vlaams Belang* 18.5 % van de Vlaamse stemmen (23). *Vox* heeft openlijk opgeroepen tot het sluiten van moskeeën en de deportatie van tienduizenden moslims uit Spanje. In 2019 eiste de leider van de partij een *Reconquista*, een toespeeling op de herovering van het Iberisch schiereiland op moslims door blanken tussen de elfde en de vijftiende eeuw (24). *Vox* wil met een nieuwe reconquista de traditionele Spaanse waarden opdringen en het land zijn oude, middeleeuwse grandeur teruggeven. Ortega Smith, de secretaris-generaal van *Vox*, fulmineerde tegen de Catalaanse separatisten, *"die Spanje willen kapotmaken"*, tegen Angela Merkel, George Soros en Emmanuel Macron, *"die de deur*

openzetten voor een nieuwe islamisering van het oude continent”, en tegen de Europese Unie, “*die te veel macht heeft*” (25). Om de gunst van de arbeiders naar zich toe te trekken richtte Vox op 1 mei 2021 zelfs een nieuwe vakbond op (26). Bij de Spaanse verkiezingen in november 2019 verdubbelde Vox haar aantal zetels tot 52 en werd daarmee de derde partij van het land, achter de twee historische rivalen, de sociaaldemocraten (PSOE) en de conservatieve ‘partido popular’ (PP). De stemmen voor radicaal-rechts zijn vooral proteststemmen van burgers die ontevreden zijn over de gevestigde partijen. Mannen, laagopgeleiden en burgers met weinig politiek vertrouwen behoren tot het kiespubliek (27).

De hedendaagse opgang van radicaal-rechts gebeurt ten koste van de linkse partijen. Net zoals in de jaren 30 van de vorige eeuw, maken representatieve democratieën en de klassieke partijen, zoals de christendemocraten, de sociaaldemocraten en de liberalen, een crisis door of komen onder druk te staan vanuit extreemrechtse hoek. In de jaren 30 waren de coalitieregeringen van de klassieke partijen uiterst zwak. Tussen 1930 en 1940 waren er in België 11 regeringen. In Frankrijk zelfs 20. Extreemrechts en radicaal-rechts willen de bestaande orde omverwerpen en vervangen door een illiberale, autoritaire ‘democratie’, net zoals Hitler de democratische orde aanhield tot hij aan de macht kwam in 1933 en dan een dictatuur vestigde. Dat deed hij ondermeer door de communistische partij buiten de wet te stellen. Extreemrechts voert een regelrechte aanval op de grondvesten van de Verlichting, net zoals in de jaren '30 het conservatief establishment in België een autoritaire staat wilde vestigen, het parlement wilde afschaffen en de macht van koning Leopold III wilde vergroten. Net zoals Hendrik De Man tijdens het interbellum een einde wilde stellen aan de ‘vermolmd’ wereld van de participatie, wil extreemrechts en radicaal-rechts vandaag hetzelfde doen door het op vrijheid berustende democratisch regime te vervangen door een illiberaal autoritair systeem. De wijze waarop dat gebeurt is nu weliswaar anders. Radicaal-rechts voert een uitgesproken anti-links discours, dat in stijgende mate omkleed wordt het ‘Fake News’ om hun opzet te realiseren. Ze blijven hun leugens maar vertellen zodat mensen hun woorden op de duur als waarheid aanzien. Zo zweepte Donald Trump in de VS zijn persoonlijke achterban op om hen te bewegen het Amerikaans parlement te bestormen en beweerde hij dat hij de laatste presidentsverkiezingen had gewonnen, ook al was er overtuigend bewijs van het

tegengestelde. Trumps achterban is een toxische mix van groepen met heel radicaal-rechtse opinies: Neonazi's, White Supremacists, Proud Boys, QAnon-complotdenkers en gewelddadige 'Make America Great Again'-aanhangers (27a). Die radicaal-rechtse actie begon in de VS reeds eerder met een nazifakkeloptocht in Charlottesville in 2017 met de slogan *'Unite the Right'*. De jaren erna kwamen er terroristische aanslagen onder meer in Pittsburgh, El Paso en Christchurch, alle vanuit een raciaal motief.

De Amerikaanse professor Cynthia Miller-Idriss (American University) ziet tieners en twintigers radicaal- en extreemrechtse boodschappen geven op de meest onverwachte plaatsen (28). In haar boek *'Hate in the homeland'* beschrijft ze hoe een nationalistisch en racistisch discours op subtiele wijze in de mainstream media worden gebracht, soms verpakt als humor en niet altijd herkenbaar. Zo wordt bijvoorbeeld een sticker geplaatst op het aanplakbord van een universiteit met daarop *'all lives matter'*, in plaats van *'black lives matter'*; op een T-shirt staat *'wit is mijn favoriete kleur'*, een verwijzing naar *'White Supremacy'*; op flyers staat *'it's okay to be white'*, met eraan toegevoegd een website van de Reconquista, 'de herovering' van Spanje op de Arabieren door het blanke ras. Een ander verschil met het 'traditioneel extreemrechts' is dat extreemrechts vandaag geen grondig uitgedacht wereldwijd plan voorstelt, de boodschap wordt gebracht op een gecamoufleerde, slinkse wijze, zodat het bedrieglijk radicalisering bij jongeren doet ontstaan via allerlei verdoken ideeën die online én in real life circuleren. Geen doordachte extreme ideeën meer, wel zich achter een presentabel uiterlijk scharen en met half- of onbegrijpelijke woorden de tegenstrever overdonderen om hem te manipuleren zonder die het door heeft. De protagonisten hebben het niet langer over 'deportatie', maar over 'remigratie'. Ze gebruiken moeilijk te begrijpen slogans die wel mainstream worden gebruikt. Hier en daar een woordje toevoegen of weglaten, zodat ze achteraf gemakkelijk met een lachje kunnen worden weggezet. Ideeën die vroeger als extreem werden ervaren worden nu gradueel als normaal voorgeschoteld. In Duitsland is het verboden om het woord 'Hakenkreuz' op kleding te drukken. Maar, zegt Miller-Idriss, *"ik heb T-shirts gezien waarop een paar letters van dat woord weggelaten werden. Of waar er een vertaling in de Letse taal op stond."*

Extreemrechtse bewegingen worden vandaag ook *'Nieuw Rechts'* genoemd (29). 'Nieuw Rechts' ontstond in Frankrijk (Nouvelle Droite) en is verbonden

met de Franse rechtse filosoof Alain de Benoist en zijn '*Groupement de Recherche et d'Etudes pour la Civilisation Européenne*' (GRECE). Deze beweging wilde komaf maken met de linkse studentenbewegingen van 1968. Ze probeerde de 68ers in een doemscenario te brengen en als irrelevant voor te stellen. Aanhangers van links worden '*linkse ratten*' genoemd. Veel van wat Nieuw Rechts inhoudt is gelijklopend met radicaal-rechts. Het is gekant tegen internationale solidariteit en gelijkheid; het wil een antibeweging zijn tegen al wat zich links profileert; het wil een nieuwe wereldorde die een einde wil maken aan de verlichte democratische ideologie; het is antidemocratisch ingesteld. Ze dromen van soevereine en homogene etnoculturele naties en regio's. Nieuw Rechts schuwt culturele diversiteit en multiculturalisme. Het belang van de natie is voor Nieuw Rechts belangrijker dan de rechten van het individu. Gelijkheid is voor Nieuw Rechts onnatuurlijk en de universele mensenrechten staan volgens Nieuw Rechts de grootsheid van de natie in de weg. Nieuw Rechts ontwikkelt echter geen top-down hiërarchische structuur maar een netwerk van vele losse associaties. De overkoepelende attitude bij Nieuw Rechts zit in de gedeelde strijd tegen gelijkheid, vrijheid en universele mensenrechten. Nieuw Rechts droomt van het einde van de huidige wereld en van een nieuwe gouden tijd, een tijd van antiverlichting.

Waarom deze lange inleiding? Het is mijn bedoeling duidelijk te maken dat het extreemrechtse gedachtegoed van vandaag zijn oorsprong vindt in het Zwart Zaad van de SS. De extreemrechtse ideologie van de jaren '30 mondde uit in de Tweede Wereldoorlog en was ook in België een gruwel. Het leidde er tot onvoorwaardelijke collaboratie met nazi-Duitsland en lokte haast een burgeroorlog uit tussen het Verzet en de collaborateurs. Zodoende bevorderden de collaborateurs de verspreiding van het nationaalsocialisme, dat leidde tot een desastreuze ontmenselijking en totale vernietiging van wie 'niet ariër' was. Ook al is er momenteel geen evidentie dat de SS herleeft, zijn de ontwikkelingswegen van de 'Nieuwe Orde van vandaag' vergelijkbaar met die van de jaren '30. Wie vandaag blind is, of blijft, voor de geschiedenis van extreemrechts, laat meteen een herhaling ervan gedijen. Het gedachtegoed van de SS staat haaks op de fundamentele hunkering van de mens naar vrijheid, rechtvaardigheid en persoonlijke ontplooiing. Die hunkering wordt gegarandeerd door democratieën, niet door autocratische heersers die hun eigen

macht achterlopen en geloven in de zuiverheid van eigen ras en volk. Die bevrijdingsstrijd kunnen we nogmaals verliezen en daarom moeten we vandaag de opgang van extreemrechts en haar varianten wantrouwen en bestrijden. Mijn boek is een waarschuwing voor wat er zich vandaag afspeelt, iets gelijkaardig als de 'Nieuwe Orde' maar insidieuzer en listiger dan tijdens de jaren '30. Weze het een *memento homo*.

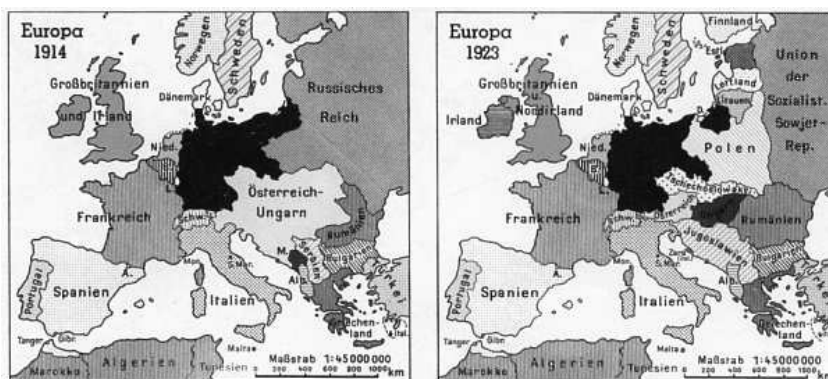
Hoofdstuk 1

De Nieuwe Orde en de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog

De *nieuwe orde*-gedachte was een internationale gedachtestroming in Europa die ontwikkelde in de jaren '20 en '30 van de 20ste eeuw, en die haaks stond op het bestaande democratisch gedachtegoed ontstaan uit de Verlichting-filosofie na de Franse revolutie. Meerdere maatschappelijke, politieke en economische mechanismen hebben aan die ontwikkeling bijgedragen. De geschiedenis heeft ondertussen aangetoond dat het democratisch gedachtegoed uiteindelijk heeft gezegevierd.

De dictaten opgelegd aan Duitsland en Oostenrijk-Hongarije na de Eerste Wereldoorlog

Na de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) moesten de verliezers, Duitsland en Oostenrijk-Hongarije, heel wat gebieden afstaan aan de geallieerden. De vredesverdragen van Versailles (1919) (30) en van Trianon (1920) (31)

Landgrenzen in Europa vóór en na de Eerste Wereldoorlog. Bron: www.forumeerste-wereldoorlog.nl/

waren geen echt vredesverdrag maar een dictaat van de geallieerden opge-

legd aan de verliezers van de oorlog. De verliezende landen kregen weinig of geen inspraak en ervoeren het vredesverdrag als de grote schande, die de getroffen landen naar de Tweede Wereldoorlog zou leiden. Duitsland had grote gebieden aan de omliggende landen moeten afstaan, verloor al haar kolonies, zware wapens, onderzeeërs en de volledige zeevloot, het Rijnland werd gedemilitariseerd, het Saarland werd onder Frans mandaat geplaatst, het Ruhrgebied werd van 1921 tot 1925 bezet door Franse en Belgische troepen en er werden aan Duitsland massale herstelbetalingen opgelegd, die in 1923 leidden tot een hyperinflatie. In meerdere landen waren er nieuwe grenzen getrokken, waardoor miljoenen mensen plots als minderheid in een ander land moesten wonen. Miljoenen soldaten hadden gedurende vier jaar de verschrikkingen in de loopgrachten aan het front meegemaakt en konden na hun terugkeer vaak niet meer aarden in hun vaderland. Ze bleven werkloos. Daarnaast had de oorlog een economische neergang veroorzaakt die velen in de armoede stortte. De Britse econoom John Maynard Keynes en de Britse diplomaat Harold Nicolson waren verontwaardigd over het verdrag van Versailles; ze keurden het af omdat ze het een onrechtvaardig verdrag vonden (33). De geallieerden schoten zich trouwens zelf in de voet. Frankrijk, België en Groot-Brittannië (GB) moesten hun geleende oorlogskredieten aflossen en gingen, even zwaar als Duitsland, gebukt onder hun eigen naoorlogse 'herstelbetalingen'. Frankrijk en Groot-Brittannië konden zich als grote mogendheid nauwelijks handhaven. België werd een innerlijk verdeeld land, waarvan het nooit volledig zou herstellen. De ontredde van het politieke leven in Europa was groot. Tussen 1930 en 1940 kende België maar liefst 11 regeringen, Frankrijk kende er wel 20. Het dictaat van Versailles zou tenslotte leiden tot de doorbraak van de Nationaalsocialistische Duitse Arbeiderspartij (NSDAP) en de SS, tot de machtsovername van Hitler in 1933 en tot de Tweede Wereldoorlog.

De Grote Depressie van de jaren 30

De Verenigde Staten (VS) hadden tijdens de Eerste Wereldoorlog veel voedselhulp en industriële producten ter beschikking gesteld aan Europa. Toen in de loop van de jaren 20 Europa zijn eigen productie terug ging verhogen belandde de VS in overproductie, waardoor de prijzen van deze producten daalden. Omdat veel mensen speculeerden met geleend geld, zorgde dat

voor een enorme schuldenberg. De stijging van de productie was niet geassocieerd met een stijging van de lonen, omdat er veel immigranten uit arme landen van Europa naar de VS emigreerden en bereid waren voor weinig geld te werken.

De bankrun op Credit Anstalt in 1931 in Berlijn. Bundesarchiv, Bild 102-12023 / Georg Pahl / CC-BY-SA 3.0 [CC BY-SA 3.0 de] via Wikimedia Commons

In 1929 lokte de oververhitte economie de grootste beurscrash ooit uit in New York (32). Er kwam een run op de spaarbanken van mensen die al hun te goeden wilden opnemen. Een groot aantal (9000!) banken ging hierdoor over de kop en velen verloren al

hun spaargeld. De Grote Depressie was begonnen. De beurscrash werd gevolgd door een bankencrisis en een schulden crisis. In de VS daalde het bbp met 40%. De crisis sloeg nadien over naar Europa. Er ontstond massale werkloosheid en sociale onrust. In meerdere landen in Europa konden de democratische bestuursvormen de crisis niet oplossen. Anderzijds kon het liberalisme, dat de individuele vrijheid boven het staatsbelang zette, ook geen oplossing brengen. In 1936 ontstonden er stakingen om het lot van de arbeiders op te krikken: Het 'Front Populaire' in Frankrijk, het 'Frente Popular' in Spanje en de *Communistische Partij van België* (KPB).

De communistische revolutie in Rusland

In 1917 brak in Rusland de communistische revolutie uit, die het Russische 'Ancien Régime' van de tsaren ten onder bracht. Na meerdere jaren van burgeroorlog en onrust kwam er in 1923 in de Sovjet-Unie een heropleving van de economie. De Sovjets hadden zich economisch onafhankelijk gemaakt van westerse landen, zodat de Grote Depressie van de jaren 30 er niet toesloeg. Het leek aan te tonen dat de Sovjet planeconomie en niet het liberalisme en het kapitalisme de wereld konden redden. In de westerse landen taande het geloof in de democratie weg.

Het falen van de democratieën en de opkomst van de nazi's

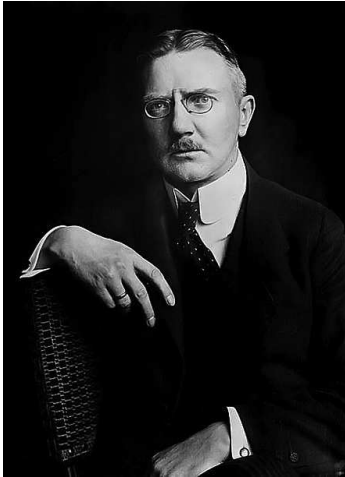
In Italië trokken vanaf 1920 knokploegen van oud-strijders rond en zaaiden overal onrust en terreur. In 1922 kwam er een einde aan zestig jaar liberale democratie in het land, toen Benito Mussolini, de gangmaker van het Italiaanse fascisme, in dat jaar een Mars op Rome organiseerde. Hij vormde met steun van koning Victor Emanuel III een coalitieregering en schakelde geleidelijk de oppositie en de vrije pers uit (32a).

Regeringen werden ook in andere landen onstabiel, met als meest in het oog springend voorbeeld de Weimar-republiek in Duitsland. De coalitieregering van de Weimarrepubliek bleek niet in staat de economie te verbeteren, waardoor veel kiezers zich keerden tot extremistische partijen, waaronder de Nationaal Socialistische Duitse Arbeiderspartij (NSDAP). Om politieke macht te krijgen, profiteerde de NSDAP van de economische neergang. Hitler gebruikte populistische retoriek, waaronder het beschuldigen van zondebokken voor de economische ontberingen – vooral de Joden, de communisten, socialisten en andere minderwaardige mensen. Hitler werd op 30 januari 1933 door president Paul von Hindenburg benoemd tot bondskanselier van Duitsland.

Duitsland herbewapent en bereidt een 'oorlog op krediet' voor (34)

Alhoewel Hitler op 30 januari 1933 aan de macht kwam, was hij een reus op lemen voeten, want Duitsland had geen leger en Hitler wilde oorlog om zich te ontdoen van het dictaat van Versailles. Bovendien had Hitler nog geen meerderheid in de Reichstag. De communisten waren zijn sterkste tegenstanders. Einde februari 1933 brak er brand uit in de Reichstag. Een communist, Marinus van der Lubbe, werd aangetroffen in de brandende grote zaal. Die werd aangehouden, veroordeeld en onthoofd. Er zijn gegevens die erop wijzen dat van der Lubben naar de Reichstag werd gelokt en dat de nazi's de brand zelf zouden hebben aangestoken. Hoe dan ook, de nazi's betichtten de communisten dat zij de daders waren en gebruikten het voorval als voorwendsel om met hen definitief af te rekenen. De autoriteiten en de paramilitaire *Sturmabteilung* (SA) gingen over tot massale en willekeurige arrestaties, intimidaties en afranselingen van communisten en andere tegenstanders van het regime. Goebbels buitte de brand uit als propagandastunt, terwijl Göring de arrestaties dirigeerde. De Reichstagzetels van de communis-

ten werden vervallen verklaard en hun partij werd verboden. Hitler schreef nieuwe verkiezingen uit en kreeg een absolute meerderheid. Toch bleef Hitler nog steeds een reus op lemen voeten. Het verdrag van Versailles had slechts een legertje van 100,000 man toegestaan en Duitsland mocht geen luchtmacht of marine hebben. De levensstandaard was ongeveer die van Zuid-Afrika vandaag. Bovendien was de Grote Depressie van begin jaren 30 erger dan in vele andere landen. Veertig procent van de beschikbare arbeiders zat zonder werk, deviezen waren haast uitgeput, er waren haast geen goudreserves meer ter beschikking, de handel was tot de helft ingestort en de industriële productie was teruggevallen tot deze van 1890. Om Duitsland er terug bovenop te krijgen hadden de Duitsers wel de meeste krachten in huis, maar ze hadden niet de nodige financieringsmiddelen om dat te betalen. Hoe kwam Hitler dan aan de nodige financiering? De redder in nood was Hjalmar Schacht, hoofd van de Reichsbank, de Duitse centrale bank. Hij bedacht de *mefo-wisselbrieven*. Mefo-wisselbrieven waren een vorm van betaling aangewend om bedrijven, die betrokken waren in de herbewapening, vanuit een schijnfirma, *Metallurgische Forschungsgesellschaft*. Het waren attesten dat de bedrijven later in cash zouden betaald worden. De mefo-wisselbrieven waren gewaarborgd door de staat, wat zorgde voor het nodige vertrouwen. Het startkapitaal (slechts 1 miljoen Duitse mark) van die schijnfirma werd betaald door Krupp, Siemens en enkele andere grote Duitse staalbedrijven. Dit financieringssysteem trad in voege in 1934 en kon uitsluitend gebruikt worden voor de wapenindustrie. Het systeem maakte bovendien de herbewapening van Duitsland onzichtbaar voor buitenlanders, zodat er geen rekening moest gehouden worden met buitenlandse pottenkijkers. Het systeem van de mefo-wisselbrieven kende snel een groot economisch succes. De industrie en de nazi's konden prima met elkaar opschieten. In de fabrieken werd bovendien een sterke hiërarchische gezamenheidsstructuur ingebouwd. Het stakingsrecht en de vakbonden werden verboden. Er werden ook in hoog tempo autostrades aangelegd en auto's voor het volk gebouwd (zoals Volkswagen). Het enthousiasme bij de bevolking

Hjalmar Schacht, de man die de mefo-wisselbrieven bedacht. Bron: <https://en.wikipedia.org/>

De mefo-wisselbrieven waren gewaarborgd door de staat, wat zorgde voor het nodige vertrouwen. Het startkapitaal (slechts 1 miljoen Duitse mark) van die schijnfirma werd betaald door Krupp, Siemens en enkele andere grote Duitse staalbedrijven. Dit financieringssysteem trad in voege in 1934 en kon uitsluitend gebruikt worden voor de wapenindustrie. Het systeem maakte bovendien de herbewapening van Duitsland onzichtbaar voor buitenlanders, zodat er geen rekening moest gehouden worden met buitenlandse pottenkijkers. Het systeem van de mefo-wisselbrieven kende snel een groot economisch succes. De industrie en de nazi's konden prima met elkaar opschieten. In de fabrieken werd bovendien een sterke hiërarchische gezamenheidsstructuur ingebouwd. Het stakingsrecht en de vakbonden werden verboden. Er werden ook in hoog tempo autostrades aangelegd en auto's voor het volk gebouwd (zoals Volkswagen). Het enthousiasme bij de bevolking

groeide snel. Toch moesten de burgers nog steeds spaarzaam leven, maar het leven gaf terug moed aan de gewone man.

In 1935 voerde Hitler de dienstplicht in, waardoor de herbewapening toch voor een deel zichtbaar werd. Duitsland werd een economisch mirakel waar de ganse bevolking van profiteerde. Twee miljoen mensen kregen werk. In 1938 had Hitler iedereen aan werk geholpen. Elk jaar vonden grote legerdemonstraties plaats, waardoor militarisering een symbool werd van openbare euforie. Wapenproductie bewonderen werd een vrijetijdsbesteding voor de massa. In 1936 bezette Hitler het Saarland, in 1938 voerde hij de Anschluss van Oostenrijk in, en bezette delen van Tsjechoslowakije, te beginnen met het Sudetenland. Dat alles lokte geen tegenreacties van Groot-Brittannië en Frankrijk uit, wat de zelfzekerheid en het prestige van Hitler sterk deed stijgen.

In 1936 begon Schacht Hitler aan te manen de herbewapening af te remmen en de mefo-wisselbrieven terug te betalen. Hitler wou echter verder bewapenen en benoemde Herman Göring als leider voor verdere herbewapening. Göring voerde de *'autarkie'* in, de wil onafhankelijk te zijn van het buitenland en alle nodige grondstoffen en middelen zelf te produceren. Zo slaagde IG Farben erin synthetische rubber en synthetische brandstof te maken, waardoor de winst van dat bedrijf verdubbelde. De autarkie had wel een prijskaartje want het staal geproduceerd in de Göring staalfabrieken kostte 3 x meer dan het staal ingevoerd vanuit Roemenië en de Sovjet-Unie. De staat paste het verschil bij. Ondertussen steeg de internationale spanning, wat Duitsland voor bijkomende uitdagingen plaatste waarvoor het land nog niet voorbereid was. Op deze basis moest een ander businessmodel worden ontwikkeld. De oplossing lag in de nazi-ideologie. Die voelde zich niet aangetrokken door geld en financiën, maar om aan de stijgende eisen van de herbewapening en de oorlogsindustrie te voldoen, moest geld worden gevonden. Reeds van bij de aanvang van het naziregime had de nazipropaganda steeds gehamerd op het feit dat 'het heersende systeem' van het liberalisme en de groei van minderwaardige burgers (de 'Untermenschen') mede de schuld waren van de neergang van Duitsland na de Eerste Wereldoorlog. De grootste schulden tusschen hen waren de Joden en de communisten. Het geld voor de herbewapening moest daarom komen van deze 'Untermenschen'. Eerst werden Joden hoog getaxeerd, nadien werden ze verplicht Duitsland te verlaten en uiteindelijk verdwenen ze in de vernietigingskampen. De eigendommen

van de Joden werden in beslag genomen als ze het Derde Rijk verlieten. In 1938 werd een eerste grootscheepse anti-Joodse maatregel tegen de Joden getroffen: de *Kristallnacht* tijdens de nacht van 9 op 10 november 1938. In heel Duitsland werden Joden en hun bezittingen door Duitse burgers aangevallen. Er werden 1400 synagogen in brand gestoken en gesloopt. Ongeveer 7500 winkels en bedrijven van Joden werden vernield. Ook Joodse huizen, scholen, begraafplaatsen en ziekenhuizen moesten het ontgelden. De brandweer kreeg het verbod om de branden te blussen en de politie moest laten begaan. Er werden 96 Joden op straat vermoord. Ook in Oostenrijk en Sudeetenland werden Joden aangevallen en hun bezittingen afgenomen. De jarenlange banvloek van de nazi's tegen de Joden had het ethisch besef van mensen afgestompt en had de volkshaat tegen de Joden geweldig opgepoekt. Wanneer de overheid een volksgroep steeds beschimpt, beginnen mensen te denken dat ze zelf tot maatregelen tegen die groep kunnen overgaan. De Nazi's baat-ten de volkswede uit om Joden te kunnen bestelen en te plunderen.

Een deel van de herbewapening werd betaald door systematische veroveringen. Na de annexatie van Oostenrijk en Tsjechoslowakije werd ook daar door de nazi's massaal geroofd. Zo werden Oostenrijkse staalfabrieken en mijnen geconfisqueerd en Tsjechische tanks gevorderd. Toch was Duitsland in 1939 nog niet voldoende gemilitariseerd om een grootscheepse oorlog tegen Europa te beginnen. De Duitse tanks waren niet opgewassen tegen de Franse, de Kriegsmarine had maar vijf slagschepen ter beschikking en de luchtmacht had geen enkele zware bommenwerper. Toch bleef Hitler geloven dat de grote oorlog dadelijk moest beginnen. Hij sloot daarom met Stalin in augustus 1939 een niet-aanvalspact, het Molotov-Von Ribbentrop pakt, dat tot de zomer van 1941 standhield. Hierdoor kon Hitler vermijden dat hij tegelijkertijd op zowel een westers als een Oosters front moest vechten. Op 1 september 1939 vielen Duitse troepen Polen binnen. Groot-Brittannië en Frankrijk verklaarden onmiddellijk de oorlog aan Duitsland. Er werd echter veel tijd verloren omdat Duitse en Franse soldaten elkaar beloerden aan de Marginot en de Siegfried linies. Ze gingen niet tot actie over. De Wehrmacht haalde snel een verpletterende overwinning in Polen, maar er was niet genoeg munitie en een vierde van de tanks was buiten gebruik gesteld. Door het getalm van het Franse leger konden de Duitsers echter hun leger helemaal herorganiseren. Hitler benoemde Fritz Todt als minister voor munitie, maar efficiënt was dat niet omdat Todt dikwijls werd tegengewerkt door andere sectoren in de economie.

De ontwikkeling van de marine werd tijdelijk stilgelegd en munitieproductie en luchtmacht kregen voorrang. De Luftwaffe representeerde 40 % van de wapenindustrie en de munitieproductie verachtvoudigde. Tussen januari en juli 1940 verdubbelde de totale wapenproductie. Ondertussen gingen de ontginningen en plunderingen in de bezette landen gretig verder. Ongeveer een derde van de totale wapenproductie werd betaald uit de roof in de bezette gebieden. Er werd dus een oorlog gevoerd *'op krediet door georganiseerde diefstal'*. Tegelijk werd dit krediet gespijsd door miljoenen Joden te taxeren in Duitsland en de bezette gebieden, hun bezittingen te confisqueren en vanaf 1941 Joden op industriële schaal te vermoorden. Tegelijkertijd werd aan de Duitse burgers een systeem van rantsoenering opgelegd en propaganda gevoerd voor spaarzaamheid. De Duitse burger werd wijs gemaakt dat spaarzaamheid nodig was voor de verderzetting van de oorlog en het behalen van de eindoverwinning. Maar dat volstond niet om de oorlogsinspanningen te blijven bekostigen. Hitler moest meer gebieden veroveren en besloot de Sovjet-Unie binnen te vallen om nog meer te kunnen wegroven. Hitler wou bovendien ook snel een eindoverwinning. Er werd beslist om mensen uit de overbevolkte gebieden in Duitsland te verplaatsen naar het nieuwe *'Lebensraum'* in de veroverde gebieden van Polen, Oekraïne en de Sovjet-Unie. Het plan stond bekend als *Generalplan Ost*. Helaas kwam deze politiek alleen maar van de grond in Polen. Eerst moesten 3 miljoen soldaten en de 600.000 paarden van de Wehrmacht worden gevoed. Dat gebeurde door het voedsel van de inheemse bevolking af te nemen, ze te laten uithongeren en dat voedsel te devieren naar de Wehrmacht en de Duitse bevolking. Herbert Backe was een van de gekende bedenkers van het *'Plan van de Honger'* (36)(36a). In de door de Duitsers gecontroleerde gebieden kregen de Joden slechts het equivalent van 184 Kcal per dag als voedsel, in Polen ongeveer 700 Kcal. De Duitse bevolking ontving er meer dan 2600! (37). Het hongerplan omvatte ook maatregelen om de toevoer van voedsel voor de stad Kiev te blokkeren. Men berekende zelfs dat er ongeveer 30 miljoen mensen zouden moeten omkomen om de oorlog te kunnen betalen. Het hongerplan bevorderde natuurlijk ook de snelle groei van de vernietigingskampen van de Joden en andere vermaledijde *'Untermenschen'*. Maar de oorlog bracht ook mee dat vernielde tanks en vliegtuigen continu moesten vervangen worden, wat de oorlogskosten verder opdreef. In de winter van 1941 daalde de Duitse economische productiviteit ten gevolge van de oorlogsinspanningen. Meerdere soorten producten werden minder of niet

SS-Obergruppenführer Herbert Backe, bekend voor zijn 'Plan van de Honger'. Bron: <https://nl.wikipedia.org/>

meer aangemaakt wegens de oorlogsprioriteiten. De oorlogseconomie werd chaotisch. Duitsland legde de prijzen vast en de geldpersen begonnen geld te drukken om de mefi-wisselbrieven terug te betalen. Fritz Todt kwam om in een vliegtuigcrash en werd in februari 1942 vervangen door Albert Speer, maar helaas Speer was niet echt bekwaam voor de job en voerde gewoon de vroegere ideeën van Todt uit. De nazi's besloten de industrie in te stellen op massaproductie, waardoor ze meer producten konden maken met minder kwaliteitsnormen en doorgedreven rationalisering. Dat resulteerde in minder gebruik van grondstoffen en deed het aantal tanks en vliegtuigen stijgen en de prijs dalen. Daarenboven werd overgegaan tot inzet van honderdduizenden dwangarbeiders op hongerdieet. Ongeveer 17 miljoen mensen werden in de bezette oostelijke gebieden (Polen, Oekraïne en de Sovjet-Unie) – eerst op vrijwillige basis, nadien gedwongen – arbeid te verrichten in de Duitse oorlogsindustrie en andere essentiële ondernemingen, waaronder mijnbouw, landbouw en staalproductie. De werkomstandigheden waren er buitengewoon slecht en de discipline uitermate streng. De arbeiders waren onbetaald en velen stierven door uitputting. Resultaat was er wel. Einde mei 1943 was de wapenproductie meer dan verdubbeld. SS'er Fritz Sauckel, minister van Arbeidsinzet, was een beruchte dwangarbeidersjager (38), die op het naoorlogse proces van Neurenberg tot de dood met de strop zou worden veroordeeld. Het is onthutsend dat het vermoorden van Joden en andere 'Untermenschen' in de vernietigingskampen, ondertussen opgericht in Auschwitz, Treblinka, Sobibor en Chelmno, in een versneld tempo werden opgedreven om te voldoen aan voedselisen van het leger en de Duitse burgers. Hoe meer Joden dood, hoe meer niet-Joden konden gevoed worden. Het lijkt absurd arbeidskrachten te vernietigen, maar de logica was gebaseerd op een economisch imperatief: subordinatie van de mens en de mensenrechten aan de blinde industriële economische vereisten. De dood van ongewenste burgers was een wapen geworden in de nazi-economie.

SS-Obergruppenführer Fritz Sauckel, minister van Arbeidsinzet en dwangarbeidersjager. Bron: nl.wikipedia.org/

In de lente van 1943 draaiden de oorlogskansen om. Hitler verloor de slag om Stalingrad, waardoor hij zijn greep op de oliebronnen rond Baku verloor en de geallieerden begonnen hun systematische bombardementen boven Duitslands industriële steden. De schade die hierdoor werd teweeggebracht was enorm en de economie vertraagde opnieuw. Toch rolden in 1943 18,000 tanks van de band, maar de geallieerden produceerden in dat jaar 54,000 tanks. De VS, de Sovjet-Unie en Groot-Brittannië bouwden 4 keer meer vliegtuigen (34). Begin 1944 kondigde Goebbels de 'totalen Krieg' aan. Bedrijfsleiders werden onder druk gezet om de economische imperatieven slaafs te volgen. Wie

dat niet deed werd aangeklaagd en veroordeeld. Er werd een ware terreur georganiseerd om toch maar de eindzege in de oorlog te behalen. De rationalisatie van Speer werd verder opgedreven door Himmler, die nog meer mensen slachtofferde in de vernietigingskampen. Duitsland produceerde de 'zogenoemde wonderwapens' (V1- en V2-bommen), maar die waren zeer duur en onbetrouwbaar en hadden geen invloed meer op de oorlogskansen. Productie van V1 en V2's ondergronds met uitgeputte dwangarbeiders vormden de laatste stuip trekkingen van het Derde Rijk.

Ondertussen bleven honderden miljarden Reichsmark cash, verkregen uit de geldpersen, op de spaarboekjes van de Duitse burgers opgeslagen. Toen ze na de oorlog dat geld terug in omloop brachten, sloeg de inflatie op hol. Die kon immers niet meer beheerst worden door de prijzen vast te leggen. Uit compensatie deed de bevolking aan ruilhandel. Sigaretten werden in 1945 het betaalmiddel. Een andere merkwaardige vaststelling was dat in 1948 het totaal aan geïnstalleerd kapitaal groter was dan dat in 1938. Vooral in het Oosten was dat het geval. In Auschwitz, bijvoorbeeld, werd tijdens de oorlog een reuzegroot chemisch bedrijf binnen IG Farben opgericht, waar honderdduizenden dwangarbeiders op hongerloon waren tewerkgesteld, dat vandaag nog steeds bestaat en de corebusiness van het huidige Polen is geworden. Het bedrijf is een van de grootste producenten van synthetisch rubber in Europa. Dit

toont aan dat het industriële kapitalisme zich aan het nazisme had aangepast, dat het kapitalisme zich aan alle ideologieën aanpast en het altijd zal overleven. De achterliggende wandaden worden mettertijd gewoon vergeten. Blijven produceren, wat er ook gebeurt, is het moto van het kapitalisme.

Filosofen en schrijvers zetten aan tot de Nieuwe Orde-gedachte

Maar ook buiten Duitsland won bij heel wat burgers de gedachte veld dat de toestand van chaos en machteloosheid, waarin Europa was terecht gekomen, moest verholpen worden door een totaal nieuwe staats- en maatschappijordening, gebaseerd op een sterke autoritaire leider. Antidemocratische gedachten kwamen naar voor die het meervoudig partijstelsel moesten vervangen door éénpartijstelsel. De scheiding van de machten (wetgevende, uitvoerende en gerechtelijke macht) werd in meerdere landen eveneens ongeloofwaardig. Het geloof in een nieuwe orde drong zich op.

Sommige stromingen in de nieuwe orde-gedachte ontstonden vanuit het werk van enkele Franse schrijvers, zoals *Robert Aron* en *Arnaud Dandieu* (39). Hun beweging (l'ordre nouveau) was antidemocratisch, anticommunistisch, antimarxistisch en antikapitalistisch. Volgens hen werd er in het parlement alleen maar eindeloos gepalaverd, wat daardoor tot stuurloosheid en mislukkingen had geleid en de diepe economische crisis van de jaren 30 niet had kunnen voorkomen of oplossen. Die chaos was volgens hen het gevolg van de manipulatie van de parlementariërs door allerlei pressiegroepen in de maatschappij, zodat ideeën niet meer vrij konden ontstaan. Maar evenzeer leidde het gelijkheidsprincipe van het marxisme tot machteloze onderwerping aan de leninistische en stalinistische doctrines die alle persoonlijke vrijheden aan banden legde. Er moest dringend een nieuwe vorm van staatsordening komen. Veel Europeanen zagen heil in een sterke autoritaire staat.

De nieuwe orde-gedachte was ook terug te vinden bij Oswald Spengler, een Duitse cultuurpessimist (40), in zijn boek *'Der Untergang des Abendlandes'* (41), gepubliceerd in 1918 (deel 1) en 1922 (deel 2). Volgens Spengler zijn de grote culturen in de wereld na een groeifase en topmoment steeds ten onder gegaan over een tijdsinterval van enkele duizenden jaren. Hij vergeleek dat proces met levende wezens die ontwikkelen, volwassen worden en sterven. Hij leidde die gedachte af uit de geschiedenis van de Babylonische,

Egyptische, Chinese, Indische, MesoAmerikaanse (Maya/Azteken), Grieks-Romeinse, Arabische en de westerse Europees-Amerikaanse culturen. Volgens Spengler dreigde de westerse cultuur in de 20ste eeuw aan haar einde te komen omwille van de grote verwezenlijkingen van het rationele denken en de wetenschap. De eerste helft van de 20ste eeuw, zo dacht Spengler, demonstreerde de laatste stuiptrekkingen van de westerse beschaving. Als we willen dat onze ondergang er niet komt, zo poneerde hij, moeten we een krachtig antwoord vinden om die ondergang te vermijden. De Europees-Amerikaanse cultuur kon maar gered worden door een radicaal nieuwe staatsorde te bedenken, die alleen maar kon komen van uitzonderlijke elite-mensen, die nog niet verdorven waren door het geld en de corruptie en die hun innoverende ideeën over gans Europa konden verspreiden, en dit niet met het woord maar met de daad. De tijd van alleen ijdele woorden en eindeloos gepalaver was voorbij.

Het was niet genoeg die ideeën te hebben, men moest ook methodes vinden om ze in daden om te zetten. Om de daad bij het woord te houden, trok men symbolisch uniformen aan, zoals de zwarte uniformen van de SS en de zwarte hemden van de Italiaanse fascistten. Na de eerste wereldoorlog had men het idee '*nooit meer oorlog*' geopperd, maar daar werd niets van gerealiseerd. Die ontgoocheling werd nog meer aangevoeld dan de frustraties van een oorlog die tussen 1914 en 1918 miljoenen slachtoffers had gemaakt maar tot niets had geleid. De elite zocht dus naar totaal nieuwe ideeën om de ondergang van het 'Avondland' te vermijden. Er ontstond een nieuwe moraal en die nieuwe moraal meende men ondermeer te vinden in het fascistische/nationaalsocialistische denken. De nieuwe orde-beweging was dus non-conformistisch en oorspronkelijk een revolutionaire beweging gericht tegen het lange en inefficiënte bestuur van de aristocratie die alleen maar in doelloze woorden en gezwets was versteend.

De pauselijke encyclieken

De nieuwe orde-gedachte had zich ook gemanifesteerd in de pauselijke encyclieken '*Rerum novarum*' (42) en '*Quadragesimo anno*' (43). In deze encyclieken was er een grote betrachting naar maatschappelijke hernieuwing terug te vinden. *Rerum novarum* dateert van 1891 en ging over Arbeid en Ka-

pitaal. De encycliek formuleerde voor het eerst de sociale leer van de Katholieke Kerk. De encycliek verwierp de marxistische gedachte die privé-eigendom wou vervangen door collectief eigendom. *Rerum novarum* verwierp de klassenstrijd, omdat de werkende mens van nature aangewezen was op iedereen in de maatschappij en argumenteerde dat de mens niet vooruitkomt binnen een klimaat van vijandigheid en strijd tussen groepen in de maatschappij. Arbeiders hebben het recht zich te verenigen maar steeds in solidariteit met anderen.

Quadragesimo anno werd 40 jaar later gepubliceerd (in 1931) en bouwde verder op *Rerum novarum*, op basis van de nieuwe inzichten en gedachten die ondertussen waren ontstaan. Het verwerven van privé-eigendom moest aangepast worden in functie van het algemeen belang. De staat was bevoegd om het algemene belang te garanderen, en te bepalen wat de verplichtingen waren van arbeiders om het algemeen belang te dienen. De staat zelf moest erop toezien dat zijzelf het natuurlijke recht op privé-eigendom niet willekeurig zou beperken. De grote stap voorwaarts in *Quadragesimo anno* was het invoeren van het principe van *corporatieve ordening* van de maatschappij (44). Corporaties waren verenigingen van mensen in eenzelfde bedrijf of beroep, waar mensen niet ingedeeld worden volgens de plaats die ze op de arbeidsmarkt innemen, zoals patroons en werklieden, maar op basis van de onderlinge verbondenheid wanneer ze allen hetzelfde doel nastreven. De leden moeten het belang van de gehele bedrijfstak nastreven. Patroons en arbeiders zitten samen in een corporatie en bepalen samen het wel en wee van dat bedrijf, en lossen zo gezamenlijk hun problemen op. Alleen wanneer ze niet uit de problemen komen zou de staat tussenkomen. De staat werd dus niet gezien als een loutere entiteit van gezag maar als een metgezel die als een goede huisvader waakt over het algemeen belang. Corporaties zouden de marxistische klassenstrijd onnodig maken. Het corporatisme verwierp zowel de marxistische strijd tussen de sociale klassen, als het liberale individualisme. In plaats van de maatschappij te organiseren op basis van individuen (liberalisme) of klassenstrijd (marxisme) wilde men in het corporatisme de verschillende maatschappelijke groepen aan elkaar binden op basis van hun gemeenschappelijke interesses. In meerdere fascistische landen werd een gelijkaardige corporatistische staatsstructuur ontworpen, zij het dan onder de dwingende sturing van de Leider en een eenheidspartij.

Quadragesimo anno werd geïnspireerd door de filosofie van het *solidarisme* van de moraalfilosoof Heinrich Pesch (45). In de politiek is solidariteit een gedachtegoed, dat Léon Bourgeois in 1896 ontwikkelde in zijn boek '*Solidariteit*' (46). Het poneert dat mensen een wederzijdse verantwoordelijkheid hebben naar elkaar toe, en dat er een 'broederlijke band' tussen hen bestaat die mensen verplicht om medemensen die in nood verkeren bij te staan'. Deze beweging zocht een middenweg tussen het kapitalisme en het marxisme, twee aan elkaar tegengestelde uitersten. Volgens het solidarisme is de mens geen op zichzelf levend individu, maar een persoon die vanaf zijn geboorte deel uitmaakt van een gemeenschap en een persoonlijkheid ontwikkelt. Tijdens de kinderjaren maakt elke mens deel uit van het gezin. Tijdens zijn jeugd gaat elke mens een eigen persoonlijkheid ontwikkelen, en een gemeenschap vormen met anderen, die ook een eigen persoonlijkheid hebben. Daardoor ontstaan tussen het 'ik' en de 'anderen' spanningsvelden, die zowel in het liberalisme als het marxisme uitmonden in tegenstellingen, zoals de tegenstelling tussen het kapitaal en het proletariaat of tussen patroons en werklieden. Het solidarisme stelt dat de mens de taak heeft niet alleen zichzelf te verwezenlijken maar ook en evenzeer het lot van anderen positief te beïnvloeden om vreugde en noden in het leven van anderen te realiseren. Alleen zo kan de mens zijn eigen persoonlijkheid vormen en de mens tot een hoger niveau verheffen. Het solidarisme streeft naar *klassenverzoening*, terwijl het marxisme *klassenstrijd* aanwakkert. Iedere klasse in een maatschappij is een deel van een harmonisch geheel, te vergelijken met een biologisch lichaam, waarin elk weefsel zichzelf afstemt op het geheel. Het solidarisme streeft naar een samenleving die zo veel mogelijk conflicten uit de weg gaat om de 'homeostase' van het geheel te verzekeren. Dit gemeenschapsdenken berust op een *organische opvatting van de samenleving*. De organische filosofie ontstond tijdens de Romantiek en komt neer op het denken volgens het cultuurhistorische ordeningsprincipe van de mensheid, t.t.z. het ordeningsprincipe van de mensheid zoals ze door de overleveringen is ontstaan en gevormd. De organische gemeenschapsopvatting hecht daarom veel belang aan de natuurlijke sociale verbanden en gemeenschappen en moeten worden verdedigd tegen het individualisme van het liberalisme, dat de individuele vrijheden bovenaan plaatst. Een organische gemeenschap betekent dus dat de gemeenschap in zijn geheel opgebouwd is uit elkaar aanvullende delen die harmonisch met

elkaar vervlochten zijn. De idee dat de samenleving organisch is, wordt ook teruggevonden in het fascisme (zie verder).

De Eugenetica-gedachte

Een gedachtegoed dat bijgedragen heeft tot de Nieuwe Orde was de theorie van de *eugenetica* (47). Eugenetica omvatte een reeks overtuigingen die gericht waren op het verbeteren van de genetische kwaliteit van een menselijke populatie door het uitsluiten van mensen die als minderwaardig werden beschouwd, met de bedoeling degenen te bevorderen die als superieur werden beschouwd. De eugenetica-beweging ontstond in Groot-Brittannië en verspreidde zich vervolgens naar vele landen (VS, Canada, de meeste Europese landen). Positieve maatregelen bestonden in het aanmoedigen van individuen die bijzonder 'geschikt' werden geacht om voort te planten; negatieve maatregelen, zoals verbod te trouwen of gedwongen sterilisatie, werden opgelegd aan mensen die ongeschikt werden geacht voor de voortplanting. Tot de mensen die 'ongeschikt voor voortplanting' werden geacht, behoorden vaak mensen met een geestelijke of lichamelijke handicap, mensen met laag IQ, criminelen, 'devianten', en leden van miskende minderheidsgroepen. De eugenetica heeft tijdens het naziregime geleid tot discriminatie, massamoord en etnische zuivering. Het gedachtegoed kwam in een taboesfeer terecht. De belangrijkste kritiek op eugenetica is dat die denkwijze in strijd is met de mensenrechten (o.a. het recht op reproductie) en de individuele vrijheden. Wie heeft het recht om te bepalen of iemand fitter of minder fit is? Ondertussen zijn onze inzichten in populatiegenetica sterk geëvolueerd. Kritiek op eugenetica houdt nu in dat het indruist tegen de fundamentele wetten in biologische systemen. Negatieve eigenschappen op een bepaald vlak gaan of kunnen gepaard gaan met positieve eigenschappen op een ander vlak en vormt de basis van de biologische evolutie in een populatie. Op termijn verkleint eugenetica de genetische diversiteit wat het aanpassingsvermogen van levende wezens in een populatie verzwakt.

Het fascisme

De ontwikkeling van de nieuwe orde-gedachte ging samen met de ontwikkeling van het fascisme. Het fascisme ontstond uit een complexe sa-

menvoeging van een reeks gedachtenstromingen, die elk afzonderlijk behoorden tot een van de meerdere gedachtenstromingen van de Nieuwe Orde in Europa (48). Het werd tijdens de jaren 20 door Benito Mussolini in Italië in de praktijk gebracht en verspreidde zich van daaruit snel over andere landen. Een definitie geven van het fascisme is nagenoeg niet mogelijk gezien de verschillende evoluties het onderging in verschillende landen. In 1998 deed Roger Griffin in zijn werk *'International fascism: theories, causes and the new consensus'* een poging om een consensus te bereiken met de definitie van *'generic fascism'*. 'Generic fascism', of minimaal fascisme, was volgens Griffin een fenomeen dat zich in het interbellum afspeelde. Het beruiste op 1) een extreemrechts nationalisme, 2) een *antibeweging*, 3) een hiërarchisch gestructureerde massabeweging en 4) militarisme, met daarboven meerdere bijkomende tendensen die in elk land door lokale factoren verschillend werden beïnvloed (49). Het fascisme poneert dat de mens geacht wordt zichzelf te vormen *tegen* de afbrekende krachten in de samenleving. Het stelt de staat, zijnde de organisatorische instantie van de natie, boven het individu en gebruikt propaganda, geweld en censuur om de conservatieve maatschappij omver te werpen en te vervangen door een nieuwe samenleving die gedragen is door een massabeweging. Het ontstaan van een massabeweging is essentieel in de uitgroei van het fascisme (49). In België ontstond weliswaar een fascistische beweging die gebaseerd was op de ideeën van de Franse reactionair Charles Maurras en zijn uiterst rechtse *Action Française* – het *Légion Nationale* onder leiding van Paul Hoornaert – maar die kon niet uitgroeien naar een massabeweging en kwam niet tot maturiteit.

In het fascisme is de staat niet terug te brengen tot een verzameling van individuen, maar een zelfstandige entiteit van hogere orde, die alles van de mens in zich verenigt. In deze staatsvorm bezit elk individu wel een eigen functie, maar een individu is afzonderlijk niet levensvatbaar en blijft zonder betekenis. Individuen krijgen slechts zin en waarde door de staat. Mussolini verklaarde: *alles in de staat, niets tegen de staat, niets buiten de staat*. De fascistische staat is 'absoluut' en totalitair van aard, omdat ze een autonome entiteit is met eigen waarde en eigen doel, die elk individueel bestaan en alle particuliere belangen aan zich ondergeschikt maakt. De staat vindt de normen van zijn gedrag in zichzelf en kan dus haar gezag niet ontleenen aan de individuen (bijvoorbeeld door verkiezingen), maar slechts aan zichzelf. Het gezag kan niet komen van onderop, maar wordt van bovenaf opgelegd. Slechts de elite is

in staat inzicht in de superieure doeleinden van de staat te verwerven. De staat is volgens streng hiërarchische structuren ingericht, waarbij alle leiding uitgaat van de Leider; bijgestaan door een reeks ondergeschikte medewerkers. Lager geplaatsten moeten blind gehoorzamen aan hun superieuren. Orde, tucht en gehoorzaamheid staan er garant voor. Superieuren hebben hierdoor een onbeperkte bevoegdheid, maar zijn zelf onvoorwaardelijke gehoorzaamheid verschuldigd aan de leiders die boven hen staan. De uitvoerende macht heeft de complete suprematie (50).

Het fascisme straalt een gevoel uit van een overweldigende crisis in de samenleving waarvoor geen traditionele oplossingen bestaan. Er bestaat angst voor de achteruitgang van de groep t.g.v. de invloed van het individualistisch liberalisme en de marxistische klassenstrijd, een gevoel dat elke actie tegen die vijand rechtvaardigt. De groep staat boven elk individueel of universeel recht, en het individu is er ondergeschikt aan. Fascisten zijn overtuigd dat de groep het slachtoffer is van de decadentie, een vaststelling die elke actie ertegen rechtvaardigt en verheft tot een recht van de uitverkorenen om anderen te domineren.

Fascisme is een *anti-beweging gedragen door de macht van de massa's*. In zijn oorsprong heeft het fascisme rechts-revolutionaire kenmerken. Fascisten voerden strijd tegen allerlei praktijken die bestonden in de jaren '20 en '30 van de 20ste eeuw en tijdens de tweede wereldoorlog (51). Vooreerst waren fascisten *tegen het parlement en tegen de politieke partijen* omdat die partijen 1) de band met de achterban verloren hadden en 2) het conflict tussen arbeid en kapitaal (de klassenstrijd) niet konden oplossen. Partijen hielden volgens de fascisten de burger gevangen in de toen bestaande machteloosheid, stuurloosheid en instabiliteit. In plaats van het volk te vertegenwoordigen trokken de partijen een muur op tussen de overheid en de burgers. De fascisten schafte het meer-partijen systeem dan ook af. Fascisten waren *tegen de vrijheid van meningsuiting*. Volgens hen verscheurden de media de samenleving en waren erop uit om tweedracht alleen maar te vergroten. Het fascisme was het oneens met de onenigheid zelf en verving die door de '*volkseenschap*', het samen zijn, het homogeen en verbonden zijn van allen in de eigen samenleving. Andersdenkenden werden niet geduld. Fascisten waren *tegen het liberalisme*, dat de persoonlijke vrijheid boven de overheid van de staat plaatst. Liberalen kennen alleen zichzelf, beweerden de fascisten, en maken zichzelf rijk ten kos-

te van de anderen. Fascisten aanzagen vrijheid als het tegendeel van solidariteit; door zijn vrijheid verraadde de liberale burger zijn naasten. Vrije burgers werden hierdoor de parasieten van de samenleving. Fascisten waren geweldig *anticommunistisch*, alhoewel ze er bepaalde praktijken gemeenschappelijk mee hadden, zoals het gebruik van geweld en repressie, alleenheerschappij en racisme tegen Joden en minderheden. Ook de Kerk en de ganse westerse wereld waren hevig gekant tegen het '*goddeloos communisme*'. De redenen waarom fascisten bepaalde burgers uitsloten waren verschillend van deze van de communisten (stalinisten). De slachtoffers van het stalinisme werden uitgesloten als klassenvijanden (maar ook uit voorzorg voor zelfbehoud), een eigenschap die in principe veranderbaar is (b.v. door strafkampen). De doelwitten van het fascisme waren de 'Untermenschen'. Die behoorden tot een verkeerde groep met geen enkele mogelijkheid dat te veranderen. Ze moesten gewoonweg worden geëlimineerd. In meerdere Europese landen bloeide het communisme als partijstelsel echter op. Fascisten en communisten bevochten elkaar waar ze maar konden. Alhoewel niet in alle fascistische groepen aanwezig, waren fascisten *tegen de Joden*, omdat Joden van buiten de gemeenschap kwamen, een individualistisch leven leidden dat geen rekening hield met hun naasten en sommigen zich rijk hadden gemaakt ten koste van hun naasten. Fascisten aanzagen Joden als vreemden die de volkseigenheid bezoedelden. Fascisten streden *tegen de moderniteit*, tegen wat ze de perversie van de Verlichting noemden. De Verlichting stelde de ratio boven de ideeën, het fascisme stelde de ideeën boven de ratio. De Verlichting ziet iedereen als gelijk terwijl het fascisme alleen diegenen die behoren tot de eigen volksgemeenschap als gelijken aanziet. De Verlichting aanziet de maatschappij als een maakbaar geheel, het fascisme als een deel van de menselijke natuur die in zichzelf de kracht moest vinden om zich te verheffen. Het fascisme was *tegen de Untermensch*, tegen de mens die er niet in slaagt zijn natuurlijke bestemming te bereiken, die niet doet waartoe hij als lid van zijn volk was voorbestemd. Volgens de fascisten moest de mens zichzelf overtreffen door op te stijgen uit de alledaagsheid, hij moest een beter mens worden door te strijden. Wie geen strijd voerde om zichzelf te verheffen stelde zich buiten de eigen volkseigenheid. De zich verheffende mens was de essentie van de beschaving. De Untermensch belette juist de ontwikkeling van die hogere beschaving, de superieure cultuur. Untermenschen waren de parasieten die zelf geen verdienste hadden omdat ze niet streden. Ze hoorden niet thuis in de volks-

eenheid en moesten verwijderd worden. Het fascisme verving de rechtsstaat – die in wezen de speelbal van individuen was – door de machtsstaat.

Het fascisme vertoonde *zowel pro- als antikapitalistische* elementen. Aan het begin van het fascisme was Mussolini antikapitalist (hij begon als socialist). Verzet tegen het kapitalisme groeide nadien uit de waargenomen decadentie, het hedonisme en kosmopolitisme van de meeste rijken. Daarentegen werden patriottisme en de morele strijd van de middenklasse ondersteund. Fascisten hadden niets tegen privébezit en winstbejag, omdat dit gunstig was voor de economische ontwikkeling van een natie, maar ze verzetten zich tegen het laissez-faire beleid van het liberalisme, de internationale financiën en de internationale handel. Ze verzetten zich tegen de autonomie van het groot kapitaal ten aanzien van de staat (52). De tendensen voor en tegen kapitalisme waren meestal een moeilijk punt, vooral tijdens de Grote Depressie van de jaren 30, en werden meestal door opportunistische motieven opgelost. De opbouw van de economie naar de oorlog toe door de nazi's in Duitsland bepaalde ook sterk de houding tegenover de grote bedrijven. Het naziregime bevoordeelde zij die participeerden in de bewapeningseconomie door staats-tussenkomenst (zie kapittel 'Duitsland herbewapent en bereidt een 'oorlog op krediet' voor'). Die bewapeningseconomie was nodig voor de machtsopbouw van de massa's. Die macht genoot een zekere vrijheid en kon grote profijten maken, maar moest zich schikken naar het primaat van de politiek. Zulke fenomenen waren trouwens ook terug te vinden in Frankrijk en Groot-Brittannië tijdens de jaren 30.

Er zijn ook meerdere stromingen tegenover dewelke fascisten *positief* staan (51). Zo zijn ze voorstander van een *corporatieve samenleving* (53). Het corporatisme is echter geen uniek verschijnsel van het fascisme. Het ontstond reeds in het midden van de 19de eeuw als een reactie tegen de moderniteit, zowel tegen het individualistische liberalisme als het collectivistische socialisme. Het corporatisme inspireerde zich op de gilden van de Middeleeuwen, toen de samenleving bestond uit bedrijfsgroepen, zoals landbouw-, arbeids-, militaire, wetenschappelijke of gildeverenigingen, die elk gekenmerkt waren op basis van hun gemeenschappelijke belangen. De bedoeling was te komen tot een organisatie gebaseerd op de *organisch gegroeide samenleving* waar ieder zijn plaats kent. De hypothese was dat de samenleving een hoge graad van harmonieus functioneren zou bereiken wanneer elk van haar deelnemers

haar aangewezen functie efficiënt uitvoert, net zoals de organen van een lichaam individueel bijdragen aan haar algemene gezondheid en functionaliteit. In het Italiaanse fascisme werd de economie collectief beheerd door werkgevers, werknemers en staatsambtenaren via formele mechanismen op nationaal niveau. Het corporatisme was er vooral voor de staat, niet voor individuele ondernemers zoals in het liberalisme en het kapitalisme van het begin van de 20ste eeuw. Het fascisme was daarom *sterk nationalistisch* georiënteerd. Aldus ontstond een gemeenschappelijkheid waarin het klassenconflict zou verdwijnen. Het fascistisch corporatisme werd gezien als superieur aan een democratische instelling aangezien deze laatste beslist op basis van meerderheid, waardoor bepaalde minderheidsvisies niet altijd een kans krijgen. Wel te verstaan, niet de staat kwam in handen van de corporaties, de corporaties waren de instrumenten van de staat. Volgens de fascisten dient het volk niet aan politiek te doen, maar zich slechts bezighouden met de eigen beroepsuitoefening waarin patrouns en arbeiders niet als tegenstanders van elkaar (klassenstrijd) maar homogeen samenwerken.

Gelijkaardige corporatistische gedachten vond men ook terug in de sociale leer van de Katholieke Kerk van die tijd (zie hierboven, 'de pauselijke encyclieken'), maar ook bij de oud-liberalen en in gewijzigde vorm ook bij de socialisten, met dat verschil dat het corporatisme van het fascisme een top-down model van staatscontrole over de economie was, terwijl het corporatisme van de Katholieke Kerk een bottom-up corporatisme voorstond, waarbij groepen, zoals gezinnen en beroepsgroepen, vrijwillig samenwerkten.

Het fascisme onderschreef de *organische samenleving*, 'een gemeenschap van standen en groepen, waarin ieders plaats gegeven is, de besten ook de beste functies hebben en anderen een dienstverlenende rol vervullen', volgens hun natuurlijke talenten. De organische samenleving berustte op diversiteit in functies, zoals de multiële functies in een levend organisme. Politieke vertegenwoordiging werd niet uitgeoefend door verkozenen, maar door de geleidingen en gemeenschappen in de samenleving. De beroepsgroepen, standen en functiegroepen in de organische samenleving werden gezien als een '*natuurlijke' orde* in de samenleving.

Het fascisme was *elitair*. Het is de elite die aan politiek doet, niet de burgers. In tegenstelling tot het materialisme en het positivisme plaatste het fascisme

de menselijke geest op de voorgrond. Daarom mocht het leven niet gericht zijn op egoïstisch momentaan genoegen, maar had het een zending van plicht, offer en ontbering om aldus een leven te veroveren, dat hem waardig is. Fascisten stonden voor de *'nieuwe mens'*, niet voor een nieuwe samenleving (want die bestaat reeds natuurlijkerwijze). Die nieuwe mens was iemand die altijd *strijdt* en zich *in strijd verwezenlijkt*, vanuit zijn *authenticiteit*, vanuit zijn *rolvervulling* in de organische samenleving, en niet handelt vanuit berekening, om het geld of om de winst. Het idee van authentiek en niet formalistisch zijn was ook terug te vinden in het katholieke fundamentalisme. Fascisten streven naar *daadwerkelijkheid* en *zuiverheid*. Volgens hen is de mens door de moderniteit vervreemd van de samenleving en wordt hij daardoor geremd in zijn zelfontplooiing. Hij moest zichzelf in strijd verheffen en daadkrachtig handelen. Hij moest leven volgens zijn natuur en zich ontdoen van de huidige smetvlekken van de samenleving, *zuiver worden* door strijd. In dit verband speelde de *mythe van de staat* en de *Leider* een belangrijke irrationele rol. Het idee van zuiverheid in de zin van geassocieerd zijn met de natuurlijkheid werd ook teruggevonden in allerlei andere politieke groepen.

Volgens fascistten is *ongelijkheid een natuurlijk fenomeen*. Er zijn mensen die leiderskwaliteiten hebben en anderen die eerder volgers zijn. Vandaar het belang van een charismatische *Leider*. Alle fascistten zijn voor *solidarisme*, de opvatting dat in een organische samenleving de samenstellende groepen met elkaar solidair moeten zijn en niet elkaar bestrijden. De klassentegenstelling wordt door samenwerking en opheffing van de tegenstellingen weggewerkt. Het solidarisme werd in Duitsland in de jaren 30 teruggevonden bij de gebroeders Gregor en Otto Strasser en de Sturmabteilung (SA) van Ernst Röhm, in Oostenrijk bij de Dolfuss regering en in België bij het Verdinaso van Joris Van Severen. Fascisten streefden naar *'autarkie'*, t.t.z. zoveel mogelijk voor zichzelf instaan en onafhankelijk zijn van anderen en *'soeverein in eigen gemeenschap'* zijn.

Het nationaalsocialisme (nazisme)

Het Duitse nationaalsocialisme ontwikkelde een opvatting van de samenleving, die duidelijk afweek van het originele fascisme: met *minder corporatisme* en *meer racisme, antisemitisme* en *communistenhaat* (54)(54d). Duits-

land had rassenwetten. Het Arische ras van *Übermensen*, waartoe de Duitsers behoorden, was van nature uit boven alle andere rassen verheven. Alle anderen werden als *Untermensen* aanzien. Volgens de nazi-doctrine hadden alleen de *Übermensen* recht op leven en moesten *Untermensen* ofwel weggevoerd ofwel gedood worden om *levensruimte* te geven aan de *Übermensen*. Nazi-Duitsland was extreem antisemitisch en plande het Jodendom volledig uit te roeien (*Endlösung*) en de maatschappij te zuiveren van allerlei parasieten die een zuivere ontwikkeling van de *Übermensen* in de weg stonden. Mensen met afwijkende kenmerken werden eveneens verstoten, zoals kleurlingen, vrijmetselaars, homoseksuelen, gehandicapten, zwakzinnigen, mentaal gestoorden, Roma, pacifisten, moslims, vluchtelingen en asielzoekers. Die kregen de schuld van alles wat misging in de maatschappij. Miljoenen van hen werden systematisch in concentratiekampen gedeporteerd en er vermoord (holocaust). Mensen uit de Slavische landen waren de meest minderwaardige burgers en werden uitgehongerd. De nazi's veroordeelden de sociale bijstand en de liefdadigheid, omdat ze het zagen als het steunen van mensen die raciaal inferieur waren. Ook politieke tegenstanders van het naziregime werden opgepakt en verdwenen in de concentratiekampen. In 1933 werden de socialistische en de communistische partijen zelfs verboden, waardoor de NSDAP-partij een absolute meerderheid kreeg.

Het autoritaire conservatisme

Sommigen onderscheiden het fascisme van het *autoritair conservatisme* van Francisco Franco in Spanje, António de Oliveira Salazar in Portugal, Juan Perón in Argentinië en Ion Antonescu in Roemenië. Er is een duidelijk onderscheid tussen beide. Conservatieve alleenheersers willen de situatie vaak zo veel mogelijk bij het oude laten, terwijl fascistten eerder revolutionair zijn en de samenleving willen overhoop smijten en *autoritair* hervormen.

Nog andere afwijkende vormen van het fascistisch gedachtengoed was het *klerikaal fascisme*, een factie in de Katholieke Kerk die het katholicisme wilde verenigen met het fascisme. Representanten waren Engelbert Dollfuss in Oostenrijk en Ante Pavelic in de Onafhankelijke Staat Kroatië. In enkele landen van Zuid-Amerika ontwikkelde in de jaren 30 een *rechts-populisme* dat zich liet inspireren door bepaalde opvattingen van het Europees fascisme, onder-

meer Getúlio Vargas' in Brazilië, Carlos Ibáñez del Campo in Chili, Arnulfo Arias in Panama en Maximiliano Hernández Martínez in El Salvador.

Fascistische partijen bestonden tussen de jaren '20 en '45 in meer dan 30 landen wereldwijd. Na de tweede wereldoorlog verdwenen velen, maar er bestaan nog steeds neofascisten in meerdere landen tot de dag van vandaag. De Franco-dictatuur bleef bestaan in Spanje tot in 1975. Die van Salazar in Portugal tot in 1968, maar na 1945 brokkelde zijn corporatistisch economisch model af. Het corporatistisch regime van Juan Perón in Argentinië bleef overeind van 1946 tot 1955 en van 1973 tot 1974. De extreemrechtse Nationaal-Democratische Partij van Duitsland (NPD) werd opgericht in 1964 in Duitsland, maar kon tot nu toe alleen maar doorstoten in sommige deelstaten, nooit in het federale parlement van de Bundestag. Na 2000 werden Silvio Berlusconi met zijn partij Forza Italia en de partij Gouden Dageraad in Griekenland aanzien als neonazi-partijen.

Het communistisch totalitarisme

Totalitarisme is een staatsvorm waarin de overheid in alle lagen van de bevolking aanwezig is en waarbij er een totale onderwerping van individuen aan de staat voorkomt. Iedereen wordt geacht om de ideologie van de overheid actief uit te dragen. Om te verzekeren dat dit ook gebeurt wordt het privéleven van individuen in de gaten gehouden. Het ultieme doel is een betere toekomst voor de staat te scheppen, een soort seculiere hemel op aarde. M.a.w. de staat wordt een heilsstaat. De staat wordt geleid door een dictator, die het hele leven van alle inwoners in zijn greep heeft. De totalitaire staat werd bedacht door de Italiaanse filosoof Giovanni Gentile (1875-1944), de eigenlijke filosoof van het fascisme. Het totalitarisme werd uitgebreid geanalyseerd door Hannah Arendt in haar boek, *'The Origins of Totalitarianism'* uit 1951.

C.F. Friedrich en Z. Brzezinski hebben in de jaren '50 zes criteria opgesteld waaraan moet worden voldaan om een regime als totalitair te omschrijven (54a):

1. Er is één staatsideologie, die door iedereen geloofd én uitgedragen moet worden. Het individu is hierin ondergeschikt aan de massa (de collectiviteit).

2. Er is één leider (een dictator), die tevens leiding heeft over een eenpartijstaat.
3. Er is een geheime instantie, zoals de Gestapo, de NKVD (de Sovjet geheime politie) en de Stasi, die geweld en intimidatie hanteert om de trouw aan de ideologie te controleren en desnoods af te dwingen met terreur.
4. De overheid heeft alle communicatiemiddelen in handen: kranten, radio, televisie, internet worden gecontroleerd en dragen de ideologie van de staat uit.
5. De staat heeft een geweldsmonopolie.
6. De staat bezit de volledige controle over de economie.

Het totalitarisme negeert de democratische rechtstaat. Het negeert volledig het pluralisme en de tolerantie tegenover andersdenkenden. Er is maar één versie van de waarheid, het partijstandpunt. Het totalitarisme is dan ook het einde van de politiek waarin de uitwisseling en confrontatie van verschillende ideologische standpunten in het parlement centraal staat. In plaats van scheiding der machten is er fusie van machten, waarbij alle gezag uitgaat van de hoogste partijorganen. Het totalitarisme vernedert de mens en resulteert in een murw geslagen en apathisch wezen. Het individu heeft geen recht op een onafhankelijke, zelfstandige mening, en bezit slechts betekenis als lid van de zogenaamde gelijkgestemde gemeenschap. Het totalitarisme heeft een heilsboodschap die het lot van de mens wil verbeteren. De nazi's voorspelden het duizendjarige Germaanse rijk, de Sovjets hielden het volk een klasseloze toekomst voor. Uiteindelijk waren beide heilsboodschappen maar een dekmantel om bepaalde bevolkingsgroepen via uithongering en uitputting uit te roeien. Hitler wilde een maatschappij zonder Joden, Stalin een maatschappij zonder klassen (54c). Ze bewezen beiden dat een totalitaire staat onleefbaar is.

De meest representatieve totalitaire staten waren nazi-Duitsland onder Adolf Hitler en de communistische regimes onder Joseph Stalin in de Sovjet-Unie, Mao Zedong in China en het huidige Noord-Korea onder Kim Jong-un.

Onderdrukking, vervolging en schending van de mensenrechten bestonden van bij het begin van het communisme van Stalin en hebben meer slachtoffers gemaakt dan het nazisme, vooral in de Goelags (54b). De Goelags waren dwangarbeidskampen, opgericht tijdens de lange regeerperiode van Stalin als dictator van de Sovjet-Unie. In 1921 telde het Goelag-systeem 84 kampen en expandeerde sterk vanaf 1929 tot de dood van Stalin in 1953. Schattingen van